

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Alexander Gyllensten

Fel
- särskilt om aktieöverlåtelser

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare: Torsten Sandström

Associations-, köp- och avtalsrätt

HT 2008

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund och syfte	6
1.2 Frågeställningar	7
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Metod	8
1.5 Material	8
1.6 Disposition	9
1.7 Systematik	9
1.8 Stilistik	10
2 AKTIEN	12
2.1 Inledning	12
2.2 Aktieslag	13
2.3 Tillämplig lag vid köp	14
3 DET KÖPRÄTTSLIGA FELBEGREPPET	17
3.1 Inledning	17
3.2 Den strukturella ramen	17
3.2.1 17 § - Avtalet och vägledande normer	17
3.2.1.1 Avtalet	18
3.2.1.2 Vägledande normer	19
3.2.1.3 Felbestämningen	20
3.2.2 18 § - Säljarens uppgiftsansvar	21
3.2.2.1 Uppgift lämnad av säljaren	21
3.2.2.2 Uppgift lämnad av annan	22
3.2.2.3 Säljarens neutralisationsmöjligheter	23
3.2.3 19 § - Befintligt skick och auktion	23
3.2.3.1 Begränsning av allmänna förbehåll	24
3.2.3.2 Auktionsköp	25
3.2.4 20 § - Köparens undersökning	26
3.2.4.1 Köparens vetskap om avtalsföremålets beskaffenhet	26

3.2.4.2	Undersökningen av avtalsföremålet	27
3.2.4.3	Kommentar	29
3.2.5	Tidpunkt för felbedömningen	31
3.3	Felkategorier	32
3.3.1	Faktiska fel	33
3.3.2	Rättsliga fel	33
3.3.3	Immaterialrättsliga fel	34
3.3.4	Rådighetsfel	35
3.3.5	Felkategori och felbedömning	37
4	SÄLJARENS VETSKAP SOM GRUND FÖR FEL	39
4.1	Inledning	39
4.2	Grundförutsättningar för den subjektiva bedömningen	39
4.3	Ohederlighetsgränsen	40
4.4	Förhållandet mellan AvtL och tillägsregeln	43
4.5	NJA 2007 s 86	44
5	STANDARD IN DUBIO	46
5.1	Inledning	46
5.2	Köpobjektets karaktär	48
5.2.1	Köp av aktie	49
5.2.2	Köp av rörelse	52
5.2.2.1	Bolagets räkenskaper	54
5.2.2.2	Tillstånd	57
5.2.3	Köp av annan egendom	59
5.2.4	Exkurs	60
6	AVSLUTANDE DISKUSSION	62
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	65
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	69

Summary

The purpose of this thesis has been to clarify under what circumstances the buyer successfully can make a complaint about non-conformity (swe: fel), especially when the formal object of purchase is one or several shares. A substantial part of the conclusions set forth herein, rests on the presumption that the formal object of purchase not necessarily is what should be evaluated, but rather the real object of purchase, when deciding if the object of the transaction is in accordance with the agreement.

Usually, when the sellers responsibility for non-conformity regarding share transactions has been object of discussion, the share as such often has been given an exceptional position and – it has been said – seller responsibility is thought not to exceed that which follows by the principles set forth in § 9 Law of Debentures (swe: Lag om skuldebrev). Thus, instead of allowing the parties intention to be deciding, a number of rules – often aiming at the magnitude of the transaction – have been brought forward to help conclude if the object of purchase is in fact a commercial enterprise. Even where the doctrine seem to propose that the Sales of Goods Act (swe: Köplagen) is generally applicable – that is, not just when the transaction is of a certain magnitude – the seller responsibility is thought to be reduced when the object of purchase is a share which in turn is object of trading on a stock market. However, I have in my thesis reached the conclusion that when deciding what should be considered the real object of purchase, the joint idea of the parties must be given first and upmost consideration, rather than letting circumstances not relating to the object itself have definitive importance. In order to categorize the real object of purchase – keeping in mind that the formal one always is at least one company share – I have seen fit to make a difference between purchases of shares as financial instruments, as a way of gaining control over an enterprise and, finally, as a way of transact property which can't be said to constitute an enterprise.

When no doubt relating to what has been transacted is clouding the issue, the assessment of whether or not the object of purchase is in conformity with the agreement can be made, whereas whether or not the buyers' expectations were well-founded is of upmost importance. If the real object of purchase is a share – i. e. a financial instrument – the only well-founded expectation the buyer can have, so long as nothing else has been agreed between the parties or otherwise follows by the circumstances, is that the share represents a “share” of the company in question, i. e. that the buyer not successfully can claim a circumstance relating to the enterprise itself as constituting a non-conformity. However, if in fact the transaction regards an enterprise (or a part thereof), the buyers' expectations that the assets used in the enterprise is of adequate quality and that the accounting has been made in accordance to applicable rules, ought to be a well-founded one. This does not mean that any expectation regarding the solvency of the enterprise as to the day of the purchase can be considered well-founded with grounds in the

accounting documentation, but rather that the relation between the assets and debts of the company was such it has been accounted for at the day of closing the books. When other property (than an enterprise) – e. g. real estate – is transacted by means of shares changing hands, the assessment of the objects' non-conformity should be performed as it would had the property been transacted directly, but still within the scope of the Sales of Goods Act. Although there is a difference between the Caveat Emptor-principles in Swedish law depending on what kind of property that has been transacted, the assessment of whether or not the buyers' expectations were well-founded as a critical stage in determining the objects conformity, should lead to the same result regardless of these differences.

The allocation of the risk that the buyers' expectations are not fulfilled as it is expressed in the main rule – the seller is responsible for that the object is in conformity with the buyers' well-founded expectations, while the buyer risks that the object not is in conformity with expectations which is not well-founded – can under some circumstances be changed, followed by a greater responsibility for the seller. If the seller had knowledge of an objects' non-conformity with the buyers' expectations, he can be held responsible regardless of whether or not the expectation was well-founded. However, all the sellers' knowledge does not cause such a result. An appropriate line between seller knowledge that effects the allocation of the risk and such knowledge that does not, can be drawn with regards to the cost the seller had obtaining this knowledge. In all circumstances, a seller that – in his position as a seller – have had no cost for his knowledge should be held accountable for any and all non-conformity with the buyers' expectations regarding the fact of which the seller had knowledge.

Sammanfattning

Denna framställning har författats i syfte att utreda köparens möjligheter att med framgång göra gällande fel, när det formella köpobjektet utgörs av en eller flera aktier. En vaken läsare inser omedelbart att preciseringen ”formellt” köpobjekt indikerar förekomsten av ett ”reellt” sådant, vilket också är en viktig utgångspunkt i mitt resonemang. När frågan om säljarens felansvar vid köp av aktie diskuterats tidigare, har nämligen aktien som sådan ofta tillmätts en särställning och – har det hävdats – felansvaret inskränkts till vad som följer av grunderna bakom 9§ SkbrvL. Istället för att utgå från parternas avsikt med överlåtelsen, har sedan mer eller mindre välmotiverade tankemodeller – med t ex storleken (såväl avseende röster som kapital) på den överlåtna aktieposten och parternas eventuella sammanstrålande som bestämmande faktorer – syftande till att avgöra om aktieöverlåtelsen egentligen utgjort en företagsöverlåtelse, förts fram. Även i den doktrin där KöpL förespråkas vara generellt tillämplig vid aktieköp – alltså inte endast om överlåtelsen konstituerar en företagsöverlåtelse – har felansvaret ansetts böra inskränkas, när fråga är om köp av marknadsnoterad aktie över börs.

Jag har emellertid i min uppsats kommit till slutsatsen, att avgörande för säljarens felansvar måste vara *vad som enligt parternas uppfattning* har överlåtit, snarare än hur överlåtelsen har skett respektive i vilken omfattning det reella köpobjektet har överlåtit. Härvid gör jag skillnad på köp där aktien såsom finansiellt instrument är det reella köpobjektet, på överlåtelser av rörelser medelst aktier samt på köp av annan egendom, där ägandet bolagiserats av andra skäl än ekonomisk effektivitet och aktieöverlåtelsen utgör ett smidigt sätt att överlåta förfogandet av egendomen.

Då det står klart vad som har överlåtit, kan felbedömningen koncentreras till vad köparen med fog kunnat förvänta sig om köpobjektet. Vid köp av en aktie – oavsett om denna är marknadsnoterad eller ej – är det undertecknads uppfattning, att köparen in dubio inte med fog kan förvänta sig annat än att aktien representerar en andelsrätt i det bolag den avser, dvs att *aktieköparen* inte såsom fel kan göra gällande omständigheter avseende den i bolaget bedrivna verksamheten. I de fall det reella köpobjektet utgörs av en rörelse (eller del därav) – överlåten medelst aktier – kan köparen dock, förutom att aktierna naturligtvis måste vara ”giltiga”, med fog förvänta sig att rörelsens tillgångar är av normal beskaffenhet och att verksamhetens räkenskaper upprättats i enlighet med god redovisningssed. Rörelseköparens eventuella förväntning om att bolagets förmögenhetsställning vid köpet fortfarande är sådan den redovisats i årsredovisningen, torde in dubio dock icke vara befogad. När förfogandet över annan egendom (än en rörelse) – t ex en fastighet – överlåts genom att aktier byter hand, bör felbedömningen göras som om egendomen hade överlåtit direkt, men inom ramen för KöpL. De skillnader som föreligger i JB och KöpL avseende regleringen av köparens

undersökning torde inte skapa problem härvidlag, enär en fastighetsköpare in dubio inte med fog kan förvänta sig att fastigheten är fri från sådana avvikelser som han bort upptäcka vid en undersökning. Oaktat att KöpL inte stipulerar någon generell s k "undersökningsplikt", bär köparen av ett fastighetsaktiebolag således risken för att fastigheten avviker i upptäckbara hänseenden.

Riskfördelningen enligt huvudregeln – säljaren ansvarar för att köpobjektet inte avviker från köparens befogade förväntningar och köparen står risken för att detsamma avviker från förväntningar, för vilka köparen inte har fog – kan under vissa omständigheter komma att ändras, med ett utvidgat säljaransvar som följd. Om säljaren har haft vetskap om en avvikelse från köparens förväntningar, kan han sålunda ha ådragit sig ett felansvar, trots att köparens förväntning saknade fog. Det är dock inte rimligt att all säljarens vetskap tillmäts sådan betydelse, enär en sådan ordning skulle skapa incitament för presumtiva säljare att vårda sin goda tro. En lämplig skiljelinje mellan riskförändrande vetskap (ond tro) och icke riskförändrande sådan, anses kunna dras med beaktande av vilken kostnad säljaren (i denna sin egenskap) har åsamkats för att erhålla informationen. Av det sagda följer att en säljare som nått vetskap om en viss omständighet i egenskap av ägare – och således såsom säljare inte haft någon kostnad för att erhålla informationen – står risken för att köparens förväntningar inte uppfylls i det avseendet. Det faktum att säljaren kan förskjuta risken till köparens sfär genom att uppmärksamma honom på den aktuella omständigheten är en helt annan sak, men torde ligga till grund för det i sammanhanget vedertagna begreppet "upplysningsplikt".

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
AvtL	Lag om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (1915:218)
BfL	Bokföringslag (1999:1078)
CISG	United Nations Convention on Contracts for the International Sale of goods
FhL	Lag om företagshypotek (2008:990)
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
KöpL	Köplag (1990:931)
JB	Jordabalk (1970:994)
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
ÅRL	Årsredovisningslag (1995:1554)

1 Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Företagsöverlåtelser i olika former är idag en relativt vanlig företeelse, faktiskt så frekvent förekommande att flera advokatbyråer ägnar sig endast åt sådana. Än mer vanligt är att andelar i företagen byter ägare, för aktiebolagets del i form av att en eller flera aktier överlåts. Då aktien i dessa fall är det formella köpobjektet, har det ifrågasatts om aktieköparen såsom fel kan göra gällande en omständighet i den underliggande verksamheten (bolaget, det i sammanhanget kallade reella köpobjektet). I anslutning till detta har det debatterats huruvida köplagen är tillämplig vid köp av aktier – och, om så är fallet, huruvida tillämpningen är belastad med några och i sådant fall vilka inskränkningar – om det kan identifieras en normal standard för aktiebolag respektive vad som kan tänkas utgöra fel i ett aktiebolag.

I den omfattande diskussionen om tillämplig lag vid aktie(bolags)överlåtelser, har säljarens långtgående ansvar för fel enligt köplagen förts fram som ett argument mot att lagen bör tillämpas vid aktieöverlåtelser generellt. Den absoluta majoriteten av de framstående jurister som behandlat frågan synes vara överens om att köplagen är tillämplig vid en överlåtelse av samtliga aktier i ett bolag, men att någon skiljelinje måste dras gentemot mindre aktieposter, där köplagens säljaransvar sägs verka alltför betungande. Uppfattningen torde bottsna i föreställningen att säljaren enligt köplagen svarar strikt för vissa egenskaper hos aktiernas underliggande tillgång (bolaget), vilka skulle utgöra någon slags normal standard. Då köprättsligt fel endast anses föreligga om avtalsobjektet avviker från köparens *befogade* förväntningar – oavsett om dessa grundas på avtalet eller annat – uppstår frågan vad en köpare med fog kan förvänta sig om ett aktiebolag som sådant. Uttryckt annorlunda kan frågas vilka omständigheter som säljaren står risken för avvikelser ifrån.

Med hänsyn till att antingen säljaren eller köparen står risken för att varan avviker från köparens förhoppningar, torde båda parter vara intresserade av hur risken fördelas och att fördelningen görs så effektivt som möjligt. Att parternas risksfärer utvidgas respektive minskas till följd av parternas agerande är inte bara naturligt, utan i avtalsfrihetens namn också önskvärt. Normalt bör kunna förutsättas att risken fördelats med beaktande av vilken part som bäst – dvs mest kostnadseffektivt – kan bära den och, således, den ekonomiskt mest lämpliga lösningen valts. Detta är dock bara sant om de avtalsslutande parterna haft tillgång till perfekt information, inte minst avseende förekomst och storlek av en viss risk, men också i relation till vilka konsekvenser en viss partshandling de facto får för riskfördelningen.

Syftet med förevarande uppsats är därför att utreda och – i görligaste mån – identifiera den köprättsliga fördelningen av risken för att köpobjektet

avviker från vad köparen hoppats, när det formella köpobjektet utgörs av aktier. Då ett rationellt beslutsfattande förutsätter att effekterna därav vid varje given situation kan förutses och hanteras, torde en framställning likt denna kunna fylla ett visst praktiskt syfte.

1.2 Frågeställningar

- Finns det några begränsningar, oberoende av omständigheterna i det enskilda fallet, i vad som kan anses som fel enligt köplagen?
- Medför aktieköpets speciella karaktär särskilda begränsningar i det köprättsliga felbegreppet?
- Kan en aktieköpare med fog förvänta sig förekomsten eller frånvaron av vissa egenskaper i aktiebolaget, redan på grund av beteckningen ”aktie”?
- Finns det några andra omständigheter som kan föranleda att säljaren bär risken för avvikelser från köparens förväntningar?
- Spelar det någon roll att det formella köpobjektet är en (eller flera) aktie(r), när det reella köpobjektet är den underliggande rörelsen (eller en del däri)?

1.3 Avgränsningar

Framställningar likt denna brukar inledas med en undersökning om tillämplig lag vid aktieköp. Jag redogör för valda delar av den debatt som därvid förts, men förutsätter att köplagen är tillämplig vid samtliga aktieköp reglerade av svensk lagstiftning. Implikationer i form av arbets-, konkurrens-, miljö- och skatterättsliga frågor som kan uppkomma i samband med företagsöverlåtelser berörs inte uppsatsen.

De påföljdmöjligheter som står köparen till buds när ett fel konstaterats föreligga, behandlas endast när så är påkallat av förtydligande skäl och då inte i någon nämnvärd omfattning. Vidare undersöker jag inte heller företeelser som culpa in contrahendo och sekretessavtal, vilka i sig är intressanta frågor för en presumtiv företagsförvärvare.

Min framställning är avsedd att, ur ett köprättsligt perspektiv, utreda vem av parterna som bär risken för att en aktie i något avseende avviker från vad köparen förväntat sig. Jag anser att ovannämnda avgränsningar främjar detta syfte, då de är ägnade att hålla fokus på framställningens huvudfrågor.

1.4 Metod

Min utredning av gällande rätt på området kan metodologiskt hänföras till vad som brukar kallas klassisk juridisk metod. Med detta avses att jag genom studium av lag, förarbeten, praxis och doktrin i enlighet med den s k rättskälleläran, söker fastställa innehållet i gällande rätt.

Metodiken är – vilket för en läsare av framställningar likt den förevarande torde vara bekant – bedräglig, i vart fall om man med tillämpning av densamma förväntar sig att nå någon form av oantastlig sanning. En undersökning av ett system som i sig är uppbyggt kring tolkningar, är ur ett vetenskapligt perspektiv med nödvändighet behäftad med vissa brister. Det kan bland annat inte uteslutas att min tolkning, såväl av lagtext som av andras undersökningar, har färgats av rättspolitiska värderingar, liksom föremålen för min tolkning i sin tur influerats av sådana.

Något annat krav kan därför inte gärna ställas på en rättsvetenskaplig utredning, än att den logiskt¹ passar in i det system den avser att beskriva. Enligt mitt förmenande är den juridiska metoden i ett sådant perspektiv inte en för alltid statisk företeelse, i den meningen att resultatet är oberoende av vem som tillämpar metoden, utan endast ett vedertaget sätt att legitimera undersökarens (medvetna och omedvetna) ställningstaganden.² Med insikt om detta torde dock en rättsundersökarens kritiska hållning – såväl gentemot andras som sina egna slutsatser – åtminstone i någon mån kunna upprätthållas.

1.5 Material

Köplagen, dess förarbeten, praxis kring den och doktrin som behandlar köprättsliga spörsmål, utgör grunden för min undersökning av felbegreppet och av metoden för att bestämma förekomsten av fel i ett köpobjekt. De särskilda implikationer som gör sig gällande vid köp av aktie har – i förhållande till att det torde vara en i samhället vanlig företeelse – behandlats i mycket liten utsträckning i doktrinen och är inte föremål för särskild lagreglering. De synpunkter och argument som förts fram – och som jag analyserar i uppsatsen – har, med undantag från Hultmarks avhandling, företrädesvis gjorts så i juridisk periodica. Avseende huvudfrågan, om fel i aktie, vilar således lejonparten av framställningen på sådana uppsatser.

Den praxis som finns på det aktuella området är relativt knapphändig och i flera fall finns anledning att ifrågasätta prejudikatens auktoritet i ljuset av senare rättsutveckling. Bristen på domstolspraxis torde vara att hänföra till

---

¹ Det har i sammanhanget sagts, att den tolkning skall eftersträvas som ”bäst harmonierar med rättssystemets övriga värderande ställningstaganden till samma eller likartade frågor”, (Lehrberg(PJM) s 107).

² Se även Lehrberg(PJM) s 128ff.

det frekventa bruket av skiljeförfarande som tvistelösningsmedel vid företagsöverlåtelse tvister, vilka dessutom normalt sekretessbeläggs och således hamnar bortom greppet för den som aspirerar på att genomföra en undersökning av förevarande slag. Ett par sådana skiljedomar har emellertid offentliggjorts och kommer att granskas i framställningen, dock med ett konstant beaktande av det tvivelaktiga värde som rättskälla sådana domar kan tillskrivas.

1.6 Disposition

Med avsikt att skapa en grund att hänföra sig till i den fortsatta framställningen, inleds uppsatsen med en kortare undersökning av aktien som rättsfigur och en redogörelse för den debatt som förts om tillämplig lag vid aktieförvärv. I debatten har nämligen dels förts fram ett par intressanta överväganden som kan vara till nytta även för den som klart tagit ställning i tillämpningsfrågan, dels en inte i alla delar övertygande syn på vad aktien är för slags (lös) egendom.

Vidare ägnas ett kapitel åt en undersökning och analys av köplagens felbegrepp som, tillsammans med en undersökning i det därpå följande avsnittet av möjligheterna till att utvidga felbestämningen, syftar till att skapa en utgångspunkt för riskfördelningen.

Därefter applicerar jag analysen på de egenskaper som i doktrinen ansetts möjligen kunna utgöra en normal standard på ett aktiebolag, i syfte att utreda vilka av aktieköparens förväntningar som åtminstone initialt ligger inom respektive parts risksfär.

Jag anser det vara viktigt att konstant analysera och kritisera det material som jag har att förhålla mig till, varför en särskild analysdel i uppsatsen endast vore fylld med upprepningar och har uteslutits. Istället har jag som avslutning valt att sammanfatta och diskutera de slutsatser jag dragit under arbetets gång.

1.7 Systematik

Det har i doktrinen förts fram ett antal modeller för att identifiera och systematisera det köprättsliga felbegreppet. Hultmark³ tar exempelvis säljarens beteende som utgångspunkt, Grauers⁴ m fl nyttjar begreppen konkret och abstrakt standard medan Kihlman⁵ bedömer köpobjektets beskaffenhet i relation till köparens förväntningar. Med hänsyn till att den obligationsrättsliga riskfördelningen mellan parterna är 100%-ig – vilket är en grundläggande utgångspunkt i min framställning – kommer antingen

---

³ Kontraktsbrott vid köp av aktie.

⁴ Fel i sålt skepp.

⁵ Fel – särskilt vid köp av lös och fast egendom.

köparen eller säljaren att stå risken för att köpobjektet i något avseende avviker från vad köparen hoppats. Att i det läget utesluta felansvar för säljaren med motiveringen att vissa avvikelser inte rymms under ett snävt felbegrepp, medför inget annat än att köparen får bära risken för sådana avvikelser.

Enligt min mening är det lämpligare att låta felbegreppet omfatta alla omständigheter som kan påverka köpobjektet på något sätt. Bedömningen av huruvida köpobjektet är behäftat med köprättsligt fel eller ej, skall då i första hand grundas på vad köparen *med fog* kunnat förvänta sig. Systematiken har med förtjänst utvecklats av Kihlman i dennes doktorsavhandling, till vilken i inte obetydlig utsträckning hänvisas i min framställning.

1.8 Stilistik

Det har sagts mig att min språkliga stil tenderar att utmynna i en onödigt krånglig och stundom pompös textmassa. Personen som opponerade på min uppsats i aktiebolagsrätt, vill jag minnas, ansåg exempelvis en viss bland juridikstudenter (ö)känd bok om normgivningsmakten framstående som lättsam i jämförelse. I syfte att i någon mån förekomma eventuell kritik rörande framställningens språkliga utformning, skall jag därför göra ett par anmärkningar.

För det första är jag medveten om att min text emellanåt kan synas otymplig och invecklad, vilket inte endast är ett resultat av en svårfrånkomlig invand stilistik utan ofta också ett avsiktligt val. Med detta inte sagt att jag har för avsikt att vara invecklad (vilket vore märkligt), men jag anser att enkelhet inte utan vidare är av godo. Det lär t ex numera finnas direktiv om att påbjudande lagtext inte längre skall innehålla ordet ”skall”, utan ersättas av det tydliga lämpligare ordet ”ska”. En sådan ordning är säkert ägnad att ge våra författningar ett modernare uttryck, men frågan är om modernitet bör vara ett självändamål vid författandet av lagtext. Bör vi inte snarare eftersträva klarhet och precision än att söka vardagliggöra en text vars faktiska innehåll knappast låter sig förenklas på samma sätt. Det är av flera skäl en nobel ansats att försöka göra våra författningar mer begripliga, men en lagtext med moderna – ”enkla” – ord är inte nödvändigtvis mer lättillgänglig än sitt ålderdomliga – ”svåra” – dito. Enligt min mening kan det tvärtom ligga en fara i att en viss reglering synes klarare än den i själva verket är, en fara som visserligen inte torde vara för handen i anledning av den språkliga förändringen i ovan nämnda exempel.

För det andra anser jag att en stilistisk enhetlighet i sig kan vara eftersträvansvärd, då det torde underlätta förståelsen textförfattare emellan. Möjligen är detta en självbotsägelse, eftersom den trend som kan skönjas synes vara att den nya generationens jurister stilistiskt skall skilja sig från den stil som jag har anammat. Det är dock min bestämda uppfattning att min språkliga stil ligger närmare den moderna synen på hur rätten bör beskrivas,

än den syn som inte sällan präglar äldre juristers verk. Samtidigt anser jag det olämpligt att med ens distansera sig från den äldre stilen så mycket, att bekännare av den finner språket alltför främmande. Hur läsaren än ställer sig till ovan anförda argument, hoppas och tror jag att förevarande uppsats skall vara lätt att ta till sig för hela juristkollektivet.

2 Aktien

2.1 Inledning

Det är inte utan vissa svårigheter att finna en koncis definition av ”aktie”, som tillräckligt tydligt beskriver vad vi har att göra med. I allmänt språkbruk⁶ brukar med ”aktie” avses en ”andel i ett (aktie)bolag”, vilket emellertid inte förslår till att bringa klarhet i de frågor som är föremål för utredning i förevarande uppsats. Ett i doktrin förfäktat synsätt är att aktien utgör en andel i den juridiska personens (bolagets) förmögenhet, varför dess faktiska värde ständigt varierar i relation till bolagets (nuvarande och framtida) finansiella ställning.⁷ Aktien har i konsekvens härmed sagts utgöra ett ”ägaranspråk till en andel av den nettoförmögenhetsmassa” som aktiebolaget konstituerar.⁸ Till denna andel finns förknippade rättigheter; aktieägaren har (i varierande mån) rätt till eventuell ekonomisk avkastning på aktien och att – företrädesvis genom deltagande på stämman – medverka vid förvaltningen av bolaget. Den enda skyldighet som (aktiebolagsrättsligt) kan åtfölja aktien är innehavarens förpliktelse att till bolaget utge för aktien bestämt vederlag.⁹ Vidare är utgångspunkten att det står aktieägaren fritt – förutsatt att inga hinder intagits i bolagsordningen – att överlåta sina aktier på sådant sätt han finner lämpligt.¹⁰

Så här långt kan vi sluta oss till att en aktie representerar en rättighet att utöva inflytande över förvaltningen av bolaget, samt en rätt att uppbära eventuell avkastning (t ex i form av vinst- eller likvidationsutdelning). Dessa rättigheter kan emellertid – i varierande utsträckning och i förhållande till övriga aktier i bolaget – begränsas på olika sätt (varom mera nedan).¹¹ Vidare är det värde som kan åsättas rättigheten – utöver bolagets nettoförmögenhet och eventuella begränsningar hänförliga till den enskilda aktiens slag – beroende av bolagets framtida (förväntade) utveckling.¹²

---

⁶ Här representerat av Bonniers svenska ordbok.

⁷ Sandström s 136.

⁸ Lindskog(Festskr) s 307.

⁹ Sandström s 137. En sådan förpliktelse är dessutom av naturliga skäl bara aktuell vid nyteckning av aktier. Om en till fullo betald aktie i ett senare skede överlåts till tredje man, har bolaget inga anspråk på ytterligare ersättning. Som Sandström anför föreligger dock inga hinder att genom olika sidoavtal ålägga aktieägare även andra skyldigheter.

¹⁰ Sandström s 144f och 4 kap 7§ ABL. Att utanför ABL:s område (bolagsordningen) hindra omsättningen av aktierna, exempelvis genom klausuler i aktieägaravtal, torde inte vara ovanligt. Behovet av sådana lösningar har dock minskat sedan nuvarande ABL trädde ikraft, då denna (till skillnad från den gamla lagen) tillåter att såväl samtyckes- och förköpsförbehåll som hembudsförbehåll intas i bolagsordningen (se vidare Sandström s 145). Ett införande av sådana klausuler i bolagsordningen istället för aktieägaravtal har den fördelen, att förbehållet kan göras gällande även mot bolaget.

¹¹ Märk dock huvudregeln att alla aktier har lika rätt i bolaget, 4 kap 1§ ABL.

¹² T ex kan ett bolag som snart skall likvideras knappast vara värt mer än sina tillgångar subtraherat med eventuella skulder, medan ett bolag som snart skall erhålla en mångmiljonorder kan ha ett värde som vida överstiger tillgångarna.

En aktie (rättighet) är slutligen att klassificera som lös egendom, när detta är fallet för förmögenhetsrättigheter och egendom i övrigt, som inte kan hänföras till fast egendom.¹³

2.2 Aktieslag

Huvudregeln att alla aktier skall ha lika rätt i bolaget – den i aktiebolagsrätten centrala s k likhetsprincipen – är naturligtvis inte utan undantag, vilka av olika skäl kan vara motiverade. Under förutsättning att de såväl till typ som omfattning preciseras i bolagsordningen, kan ett flertal olika aktieslag – vart och ett med, i förhållande till övriga aktieslag, mer eller mindre fördelaktiga olikheter – ges ut av bolaget.¹⁴ Det är bland annat möjligt att låta visst aktieslag ha företräde till vinst- och/eller likvidationsutdelning, fondaktie eller annat som kan tänkas lockande för en presumtiv aktietecknare. Aktier av sådant slag att de ger ekonomiska fördelar betecknas vanligen som preferensaktier – de övriga benämns då som stamaktier – och torde normalt ges ut som en extra morot för att locka nytt kapital till bolaget.¹⁵ Vidare är det fullt möjligt (och vanligt) att ge ut aktier med olika röstvärde, dock med den begränsningen att inget aktieslag får ha ett mer än tio gånger större röstvärde än aktieslaget med sämst röstvärde (se 4 kap 5§ ABL). I någon utsträckning torde det också vara möjligt att ge ett visst aktieslag vetorätt avseende vissa beslut, liksom att helt förbehålla rätten att fatta beslut i en särskild fråga till ett aktieslag.¹⁶

Vid fond- och kontant nyemission av aktier i bolaget, har befintliga aktieägare – var och en som huvudregel i förhållande till det antal aktier vederbörande äger – företrädesrätt till de nyutgivna aktierna.¹⁷ I bolag med flera aktieslag är det dock inte givet att ett sådan proportionell fördelning skall göras. Respektive aktieägars företrädesrätt blir i sådana fall bland annat beroende av vilken typ av emission som är aktuell och i vilket avseende aktieslagen skiljer sig från varandra. Sålunda skall vid fondemissioner i ett bolag som endast har röstvärdesdifferentierade aktieslag nyutgivna aktier fördelas proportionellt i förhållande till aktiekapitalet, under det att fördelningen vid (kontant) nyemission i samma bolag – beroende av hur frågan reglerats i bolagsordningen – antingen skall göras proportionellt i förhållande till andelen av aktiekapitalet i bolaget eller enligt

---

¹³ Se prop. 1988/89:76 s 60 och definitionen av fast egendom i 1-2 kap JB. Denna negativa bestämning av ”lös egendom” medför att åtskilliga tillgångar faller under begreppet, inklusive – men inte begränsat till – nyttjande- och panträtter, lösa saker samt tomträtter (prop. 1988/89:76 s 61).

¹⁴ Se 4 kap 2§ ABL och Sandström s 138.

¹⁵ Sandström s 138.

¹⁶ Sandström s 139f, som poängterar att dylika konstruktioners tillåtlighet förutsätter att övriga aktieägars grundläggande rättigheter ”inte träds förnär”. Flera beslut som i ABL lagts under stämmans kompetens kräver dessutom biträdande av aktiemajoriteten, vari ingen skillnad görs på aktieslag (se 7 kap 42-45§§ ABL).

¹⁷ Sandström s 140 och 12 kap 2§ st 1 samt 13 kap 1§ st 1 ABL (jfr ”apportemission” 13 kap 1§ st 2 p 1 ABL).

en turordning som ger innehavare av det emitterade aktieslaget företrädesrätt, i förhållande till sin andel av antalet aktier inom aktieslaget.¹⁸

Läsaren inser att en köpare av en aktie således inte utan vidare bör förvänta sig, att aktien representerar en andel i bolagets förmögenhet lika med den andel av antalet aktier som hans förvärv utgör.¹⁹ Det förefaller inte heller plausibelt, att med anledning av ett aktieköp förvänta sig att erhålla en andelsenlig möjlighet att påverka förvaltningen av bolaget eller, för den delen, att det maktförhållande som råder i bolaget vid tidpunkten för förvärvet skall bestå. Däremot skall en aktie alltid besitta vissa grundläggande egenskaper, som t ex att medföra åtminstone viss rösträtt²⁰ och rätt att *delta* i bolagsstämma²¹.

2.3 Tillämplig lag vid köp

Frågan om vilken lag som är tillämplig vid köp av aktie – och då särskilt i vad mån en aktiesäljare svarar för avvikelser från köparens förväntningar – har genom åren varit föremål för omfattande diskussion i doktrinen. Debattörerna har därvid i huvudsak uppehållit sig kring å ena sidan 9§ SkbrvL – eller snarare, ”grundsatserna”²² bakom denna – och, å andra sidan, KöpL som utgångspunkter för säljaransvaret. Det synes sedan länge ha varit en närmast enhällig uppfattning att KöpL äger tillämpning vid överlåtelse av samtliga aktier i ett bolag²³, medan frågan om tillämplig lag vid överlåtelse av enstaka aktier vållat större bryderi. I anslutning härtill har anförts ett flertal skäl till varför SkbrvL bör ges företräde framför – den vid köp av lös egendom formellt tillämpliga – KöpL.

Det har hävdats att det vid aktieköp normalt föreligger en gemensam uppfattning hos parterna, att säljarens ansvar för avvikelser är begränsat till vad som följer av 9§ SkbrvL.²⁴ En slags marknadspraxis – ”vilken tycks förutsätta att aktiesäljare i gemen inte skall anses ansvariga för andra förhållanden som beträffar rörelsen än som omfattas av garantier eller motsvarande utfästelser”²⁵ – skulle i konsekvens härmed ha utvecklats, med

---

¹⁸ Sandström s 140ff.

¹⁹ Det faktum att aktieslaget skall anges på aktiebrevet (6 kap 2§ ABL) – om ett sådant existerar (jfr 6 kap 1§ ABL) – är till föga nytta för en köpare, då anteckningen måste läsas tillsammans med bolagsordningen för att ge tillräcklig information (låt vara att en sådan anteckning kan utgöra en varning för en godtrogen aktieförvärvare).

²⁰ En aktie kan enligt svensk rätt inte vara ”röstlös”, jfr 4 kap 5§.

²¹ Under förutsättning att aktieägaren också är införd i aktieboken, se 7 kap 2§ ABL.

²² Karnell s 283ff.

²³ Se Johansson s 90 och Åhman s 280. Hultmark (s 79ff) och Lindskog(Festskr) (s 306f) anser KöpL vara tillämplig på samtliga aktieöverlåtelser. Karnell (s 287f och 290f) är av motsatt uppfattning, men anser att en viss ansvarsutvidgning i förhållande till 9§ SkbrvL är motiverad när fråga är om s k ”ensäljarfall”. HD tillämpade i NJA 1976 s 341 GKöpL:s reklamations- och preskriptionsregler på en aktiebolagsöverlåtelse och i en uppmärksammas skiljedom – refererad i Stockholms Handelskammars årskrift 1986 – tillämpades köprättsliga felregler på en aktiebolagsöverlåtelse.

²⁴ Karnell s 288f.

²⁵ Karnell s 288.

följden att säljaren in dubio inte ansvarar för några förhållanden hänförliga till rörelsen. Köparen kan med ett sådant synsätt med fog förvänta sig att aktien är giltig – dvs att den kan åberopas gentemot bolaget och övriga aktieägare – men inte att aktien besitter ett visst värde.²⁶ Det sagda skulle, enligt Karnell, gälla som absolut utgångspunkt vid aktieöverlåtelser, vilket dock inte utesluter att en säljare som tillförsäkrat köparen en viss egenskap eller förfarit svikligt kan åläggas ansvar.²⁷ Vidare kan även Karnell tänka sig ett mindre begränsat säljaransvar, i fall av s k ”rörelseköpsrättsliga genombrott” och när rörelseunderlaget är av singulär beskaffenhet.²⁸

Även Johansson och Åhman håller – från delvis olika utgångspunkter – 9§ SkbrvL som en lämplig riskfördelning mellan aktieköpare och –säljare. Den förre anser att säljaren inte ansvarar för aktiernas ”godhet” - i andra fall än då säljaren utövat ett bestämmande inflytande i bolaget – då en säljaren som saknar makt (och därmed insyn) inte har samma möjlighet att hålla sig a jour med bolagets interna förhållanden som sitt inflytelserika dito.²⁹ Den senare kritiserar såväl Karnells som Johanssons uppfattningar, främst med grund i att deras definitioner av ”aktiebolagsöverlåtelse”, enligt Åhman, inte kan tillämpas generellt.³⁰ För att försäljningen skall kunna klassificeras som en företagsöverlåtelse – och inte enbart en aktieöverlåtelse, varpå 9§ SkbrvL tillämpas – krävs, enligt Åhman, att aktier motsvarande såväl ett bestämmande inflytande som majoriteten av aktiekapitalet byter ägare.³¹

Uppfattningen att (grundsatserna bakom) 9§ SkbrvL utgör någon slags huvudregel för felbedömningen vid aktieöverlåtelser, grundas i en föreställning om att aktien är att anse som fordran mot bolaget.³² Mot ett sådant resonemang har särskilt Hultmark – enligt min mening med fog – ställt sig, varvid hon anfört ett antal argument mot detsamma. Även om aktien i och för sig kan anses utgöra en fordringsrätt mot bolaget – i den betydelsen att aktieägaren har ett visst anspråk på medel utgivna i samband med likvidation eller utdelning – talar såväl frånvaron av preskription av rättigheten som det faktum att avtalsvillkoren ensidigt kan ändras (förhållanden som båda är främmande i fordringssammanhang), mot att en sådan syn på aktien kan godtas. Härtill skall läggas att enbart innehavet av en aktie knappast möjliggör en realisering av eventuella värden (vilket ju kan hindras av övriga aktieägare), liksom att aktiens värde bestäms relativt (under det att ett ”skuldebrevs värde normalt är absolut bestämt”).³³ Det är således lämpligare att tala om ett ägaranspråk än en fordringsrätt, när aktien

---

²⁶ Se 9§ SkbrvL. Överlåtaren svarar för ”fordringens giltighet”, men inte för ”gäldenärens vederhäftighet”.

²⁷ Karnell s 290.

²⁸ Karnell s 286. Karnell definierar ”aktiebolagsöverlåtelse” som att ”ett praktiskt bestämmande inflytande” lämnar säljaren (Karnell s 271).

²⁹ Johansson s 92.

³⁰ Åhman s 480f. Det skall här märkas att samtliga ovan nämnda författare anser att fråga måste vara om överlåtelse av ett aktiebolag, för att ett säljaransvar enligt KöpL skall vara aktuellt.

³¹ Åhman s 482f.

³² Se Lindskog(Festskr) s 306f.

³³ Hultmark s 82.

skall belysas i sitt rättsliga sammanhang. Med anledning härav framstår den formellt tillämpliga KöpL, som varande även den mest ändamålsenliga regelmassa som står att tillgå.³⁴

Hultmark³⁵, Lindskog³⁶ och Sacklén³⁷ är alla av uppfattningen att KöpL är tillämplig, även när överlåtelsen inte strängt taget kan anses utgöra en aktiebolagsöverlåtelse. De främsta argumenten härför synes vara KöpL:s formella tillämplighet och att den i praxis genomgående tillämpats vid aktieköp.³⁸ Hultmark anför istället – då hon i likhet med andra författare funnit sig nödgad att på något sätt ändå motivera en begränsning av säljaransvaret i vissa situationer – att vid köp av börsnoterade aktier, säljarens ansvar är begränsat med hänsyn till 19§ st 2 KöpL och börsens auktionsliknande försäljningssätt.³⁹ Sacklén vill – med den huvudsakliga motiveringen att förhållanden på säljarens sida (som vetskap och enuntiativt beteende) bör tillmätas avgörande betydelse – dra en skiljelinje mellan förhandlade och icke-förhandlade köp.⁴⁰ Spörsmålet om parterna på något sätt varit i kontakt med varandra skulle, enligt Sackléns resonemang, således i sig vara bestämmande för vilket ansvar som kan avkrävas säljaren.

Jag är av uppfattningen att KöpL är tillämplig vid alla aktieköp, oavsett omfattningen av aktieposten eller förfaringsättet vid försäljningen. Härmed instämmer jag således med Hultmark och Lindskog, samt med vad som torde vara en allmänt utbredd övertygelse. Därutöver är det min mening – av skäl som skall utvecklas senare i framställningen – att ett säljaransvar enligt KöpL även för säljare av enstaka aktier, inte med nödvändighet medför en alltför tung börda.

---

³⁴ Se Lindskog(Festskr) s 307.

³⁵ Hultmark s 88f.

³⁶ Lindskog(SvJT) s 104.

³⁷ Sacklén s 841f.

³⁸ Se särskilt Hultmark s 88f. Se även en av Lindskog refererad skiljedom (Lindskog(JT92/93) s 709ff).

³⁹ Hultmark s 89. Lindskog(SvJT) s 123, är mer skeptisk till en sådan lösning, bl a av den anledningen att Hultmark delvis motiverat sitt ställningstagande med en ”marknadspraxis”, som enligt Lindskog är svår att identifiera.

⁴⁰ Sacklén s 852f.

3 Det köprättsliga felbegreppet

3.1 Inledning

Twister mellan köpare och säljare i anledning av ett köpeavtal kan uppstå av flera skäl; endera parten kan vara i dröjsmål med leveransen av varan (säljaren) respektive betalningen (köparen) och varan kan ha förstörts vid något tillfälle, varpå fråga är om vilken part som vid den tidpunkten stod risken för densamma. Inte sällan torde dispyten röra den omständigheten att köparen av någon anledning inte är nöjd med den vara säljaren levererat och därför gör gällande att varan är behäftad med fel. Avgörande för köparens framgång i frågan är dels huruvida varan faktiskt avviker från köparens befogade förväntningar, dels huruvida köparen upptäckt eller bort upptäcka avvikelsen innan köpet, dels när avvikelsen uppkom. Jag skall i det följande redogöra för de omständigheter som är av betydelse vid bedömningen av säljarens felansvar.

3.2 Den strukturella ramen

I KöpL återfinns ett antal bestämmelser avsedda att underlätta bedömningen av om varan är beskaffad på ett avtalsenligt sätt eller ej. Utgångspunkten är att varans beskaffenhet skall vara i paritet med den standard som följer av avtalet eller, om inte avtalet föranleder en annan bedömning, åtminstone uppfylla vissa grundläggande normer samt i övrigt stämma överens med vad köparen med fog kunnat förutsätta. Därutöver skall varan stämma överens med bl a sådana uppgifter som säljaren lämnat före köpet och som köparen lagt till grund för sitt beslut att införskaffa varan. Vidare kan under vissa omständigheter varans beskaffenhet anses bristfällig, även om säljaren friskrivit sig från felansvar och därmed överlämnat köpeobjektet ”som det är”. I den mån varan vid en bedömning enligt ovan anses vara avtalsenligt beskaffad, föreligger inget fel i köprättslig mening. Det sagda hindrar inte att en köpare – som erhållit en vara som inte svarar mot hans förväntningar – ändå anser att varan är felaktig, men hans möjligheter att göra säljaren ansvarig för denna felaktighet är i det läget ytterligt begränsade.

3.2.1 17 § - Avtalet och vägledande normer

Regleringen i 17§ ger uttryck för principen att parterna själva disponerar över beskrivningen av avtalsobjektet och att det således i första hand är parternas uppfattning om hur avtalsobjektet skall vara beskaffat som är avgörande för bedömningen av huruvida köprättsligt fel föreligger. Skulle avtalet sakna säkra hållpunkter erbjuder lagrummet en exemplifierad jämförelsenorm, med vilken varans avtalsenlighet kan bedömas. Köparens befogade förväntningar – oavsett om de följer av avtalet, normer eller andra

omständigheter – är avgörande för felbedömningen. Härvid görs en objektiv bedömning, dvs en bedömning av vad en förnuftig köpare i samma situation hade förväntat sig, vilket innebär att det inte krävs att den enskilde köparen gjort sig en bestämd föreställning om (den bristande) egenskapen. Säljarens ansvar för fel enligt 17§ är strikt, vilket medför att det för felbedömningen är ointressant huruvida säljaren kände till eller bort känna till att köpeobjektets egenskaper avvek från köparens befogade förväntningar.

3.2.1.1 Avtalet

Utgångspunkten, vilken understryker KöpL:s dispositivitet, är att varans egenskaper skall stämma överens med vad som *följer av* avtalet.⁴¹ Jämförelsenormen för bestämmandet av huruvida en avvikelse från köparens förväntningar är att anse som köprättsligt fel, är sålunda i första hand avtalet. Att avtalet används som jämförelsenorm innebär att fel kan föreligga, utan att varan i något avseende är ”sämre” än den som specificerats i avtalet.⁴² Avtalsfriheten innebär att parterna också mycket väl kan komma överens om att varan får vara av undermålig kvalitet, oaktat de följande bestämmelserna i lagen.⁴³ Med lokutionen ”följer av avtalet” avses att inte bara vad som kan anses muntligen eller skriftligen utfäst skall beaktas, utan även omständigheterna vid köpet kan vara av betydelse vid fastställandet av avtalets innehåll.⁴⁴ Storleken på det vederlag köparen erlagt kan t ex tyda på att varan förutsatts vara av viss kvalitet.⁴⁵

En adekvat beskrivning av avtalsföremålet underlättar utan tvekan felbedömningen och utgör ett tillförlitligt sätt för köparen att försäkra sig om att risken för att hans förväntningar inte uppfylls, ligger hos säljaren. Kihlman har i anslutning härtill formulerat en grundläggande regel för felbedömning: *”Köparen står risken för att beskrivningen av avtalsföremålet inte tillräckligt tydligt ger uttryck för hans förväntningar, medan säljaren står risken för att avtalsföremålet inte svarar mot den sålunda gjorda beskrivningen.”*⁴⁶

En detaljerad specificering av varan är dock inte alltid nödvändig, utan det kan av t ex varans beteckning i avtalet indirekt framgå vilka egenskaper som avtalats.⁴⁷

---

⁴¹ 17§ st 1 KöpL.

⁴² Prop. 1988/89:76 s 84. Tillräckligt är alltså att varan avviker från avtalet. Det sagda väcker frågan, om en vara kan anses felaktig p g a att den är ”bättre” än köparen väntat sig (se härom Lagrådet, prop. 1988/89:76 s 227f).

⁴³ Håstad s 75.

⁴⁴ Ramberg s 268. Se i anslutning härtill NJA 1993 s 436, där HD, efter att ha konstaterat att en ingress inte utgör avtalsvillkor i vanlig mening, fann att sakuppgifterna i avtalsingressen på grund av omständigheterna skulle anses utgöra avtalsinnehåll.

⁴⁵ Prop. 1988/89:76 s 84.

⁴⁶ Kihlman s 56f.

⁴⁷ Prop. 1988/89:76 s 84. Som exempel har beteckningen ”skorpmjöl” ansetts medföra att varan skall kunna användas till matlagning, och därför inte innehålla sten (se Kihlman s 56 not 7).

3.2.1.2 Vägledande normer

I andra stycket ges ett antal allmänna regler om hur köpobjektet skall vara beskaffat, i den mån inte annat följer av avtalet. Reglerna är endast ägnade att ge uttryck för grundläggande principer i felbedömningen, varför även andra omständigheter än de uttryckligen nämnda kan tillmätas relevans i det enskilda fallet.⁴⁸ Jämförelsenormen i andra stycket kan uttryckas som en allmän uppfattning om vilka egenskaper varan skall besitta.

Enligt punkt 1 skall varan vara ägnad för det (eller de) ändamål för vilket varor av samma slag i allmänhet används. Härmed avses inte en bedömning av varans kvalitet, vilken ju kan variera kraftigt mellan varor av såväl samma slag som tillverkare och märke, utan dess ändamålsenlighet. Varans egenskaper skall i detta avseende motsvara vad som krävs för att uppfylla alla de ändamål som liknande varor i allmänhet används för. Varan är således behäftad med fel om den inte är ägnad även för andra ändamål än det särskilda användningsområde köparen avsett nyttja den till, om en sådan vara i allmänhet skall kunna användas för sådana ändamål. Som exempel nämns att en maskin – vilken förvisso kan användas till det särskilda ändamål köparen avsett – som drar osedvanligt mycket ström, p g a dess bristande brukbarhet är att anse som felaktig.⁴⁹ Det sagda innebär inte att varan behöver vara ägnad för alla upptänkliga ändamål, utan endast sådana som varor av samma slag *vanligen* används för eller, m a o, sådana ändamål som köparen med hänsyn till beskrivningen av föremålet och övriga omständigheter med fog kan förvänta sig.⁵⁰

I punkt 2 stadgas att varan skall vara ägnad för det särskilda ändamål för vilket varan var avsedd att användas. Bedömningen blir aktuell först när köparen har avsett att använda varan på ett annat sätt, än varor av liknande slag i allmänhet används. För att säljaren skall bli ansvarig för avvikelser härifrån, krävs dels att han senast vid avtalets ingående ”måste ha insett” till vilket ändamål köparen ämnat använda varan, dels att köparen har haft rimlig anledning att förlita sig på säljarens sakkunskap och bedömning. I det fall köparen – t ex till följd av sitt kunskapsövertag beträffande varor av samma slag eller de omständigheter under vilka varan skulle användas – inte haft anledning att fästa tillit vid säljarens bedömning, får köparen själv stå risken för att varan inte kan fylla det särskilda ändamålet. På samma sätt förhåller det sig om det finns en rimlig anledning att anta att säljaren kunnat undgå köparens avsikt med varan.⁵¹ En köpare som ämnar att nyttja en vara på ett särskilt sätt gör därför klokt i att uppmärksamma säljaren på detta.

---

⁴⁸ Prop. 1988/89:76 s 85.

⁴⁹ Prop. 1988/89:76 s 85, (fel enligt punkt 1 föreligger också om varan inte kan vidareförsäljas i normal ordning och på sedvanliga villkor, under förutsättning att vidareförsäljning är normalt vad köp av aktuellt slag). Ramberg (s 253) anser, enligt min mening med fog, att maskinexemplet istället bör bedömas direkt enligt 17§ st 3, då felet måste anses röra varans kvalitet och inte ändamål.

⁵⁰ Kihlman s 130.

⁵¹ Prop. 1988/89:76 s 85f.

I det fall säljaren har lagt fram prov eller modell, skall varan enligt punkt 3 ha de egenskaper som säljaren därmed får anses ha hänvisat till. Begränsningen till de egenskaper som säljaren hänvisat till, följer av att ett prov kan vara avsett att ge en bild av varans egenskaper endast i särskilda hänseenden. Köparen bör dessutom, bl a vad avser trämaterial, vid sin bedömning av provet få räkna med de inneboende variationer som kan finnas i varans särskilda sammansättning.⁵² Om det istället är köparen som hänvisat till provet, torde bedömningen få göras enligt 17§ st 1.⁵³

Punkt 4 i andra stycket stadgar att varans förpackning – när en sådan behövs – skall uppfylla normala krav för att skydda och bevara varan.

3.2.1.3 Felbestämningen

Det tredje och sista stycket i 17§ slår dels fast att avvikelser från första och andra stycket är att anse som fel, dels att fel föreligger om varan i något annat avseende avviker från vad köparen med fog kunnat förutsätta. Den senare delen tillkom i förtydligande syfte på inrådan av lagrådet, som dock synes ha önskat en mer restriktiv bedömning vad avser avvikelser från annat än vad som följer av första och andra stycket.⁵⁴ Det faktum att avvikelser från köparens befogade förväntningar utgör köprättsliga fel, medför att det är just sådana förväntningar som i första hand utgör jämförelsenormen vid bedömningen av om fel föreligger. Huvudregeln är således att köparens befogade förväntningar (och endast dessa) skyddas på så sätt att säljaren svarar för avvikelser därifrån.⁵⁵ Sedan kan köparens förväntningar vara befogade *därför att* de följer av avtalets beskrivning av föremålet, av beskaffenheten hos andra varor av samma slag eller av andra omständigheter. Vilka omständigheter som utöver första och andra stycket är ägnat att inge köparen befogade förväntningar, överlämnade lagstiftaren åt rättstillämpningen att fastställa.⁵⁶

Felbedömningens utgångspunkt i köparens förväntningar medför, att vad säljaren har uppfattat om dessa i princip inte är intressant. Köparens förväntningar jämförs istället med de förväntningar som hade bibringats en förnuftig köpare under samma omständigheter. I den mån förväntningarna sammanfaller anses de befogade, varpå avvikelser från dessa utgör fel enligt huvudregeln.⁵⁷ Annorlunda uttryckt svarar säljaren strikt för avvikelser från sådana förväntningar som köparen med hänsyn till omständigheterna har fog för.⁵⁸

---

⁵² Prop. 1988/89:76 s 86. Följaktligen är även undersökningen av provet begränsad till sådana egenskaper som provet är avsett att utvisa (se 20§ st 3 och Ramberg s 297).

⁵³ Kihlman s 142.

⁵⁴ Se prop. 1988/89:76 s 227 och 237, jfr s 87. Den tillagda satsen skall visa att uppräknningen i föregående stycken endast tjänar som exempel och således inte är uttömmande.

⁵⁵ Kihlman s 55ff.

⁵⁶ Prop. 1988/89:76 s 87.

⁵⁷ Kihlman s 285.

⁵⁸ Se Hultmark s 96 och 157f.

3.2.2 18 § - Säljarens uppgiftsansvar

Paragrafen är avsedd att komplettera reglerna i 17§ och anger att även sådana uppgifter om varan som strängt taget inte kan klassificeras som avtalsvillkor – men som lämnats av säljaren, av någon annan i tidigare säljled eller för säljarens räkning – kan vara ägnade att ge köparen fog för sina förväntningar om varans egenskaper och användning. I viss utsträckning överlappas säljarens ansvar enligt 18§ av ”principen att varan skall överensstämma med vad som avtalats”.⁵⁹

3.2.2.1 Uppgift lämnad av säljaren

Av första stycket följer att varan skall överensstämma med uppgifter om dess egenskaper och användning som säljaren – eller någon som i egenskap av fullmäktig har rätt att handla å säljarens vägnar – har lämnat vid marknadsföring eller på annat sätt före köpet, oavsett om uppgifterna lämnats skriftligen eller endast muntligen.⁶⁰

För att uppgiften skall grunda felansvar enligt 18§, krävs att den är tillräckligt konkret. Allmänna lovprisanden, s k kringuppgifter och mycket allmänt hållna uppgifter främst ägnade att underlätta försäljning, utgör således normalt inte en framgångsrik grund för felanspråk.⁶¹

Säljaren är enligt förevarande paragraf strikt ansvarig för de uppgifter han lämnar, varför varan kan anses felaktig även om säljaren inte ens borde ha känt till den lämnade uppgiftens oriktighet. Däremot skall uppgiften kunna antas ha inverkat på köpet, varför köparen inte kan grunda ett felanspråk på en uppgift som uppenbarligen var irrelevant för honom vid avtalsslutet och naturligtvis inte på en uppgift som han inte kände till. Köparen bär bevisbördan för att detta kausalitetskrav är uppfyllt, men det räcker att han kan göra antagligt att så är fallet.⁶²

Säljarens ansvar för lämnade uppgifter ger, att en säljare som inte med säkerhet vet hur det förhåller sig med en viss egenskap hos varan bör avhålla sig från att lämna uppgifter relaterade därtill. Då säljaren själv styr över innehållet i av honom lämnade uppgifter, torde det vara enkelt att förse osäkra sådana med en tillräcklig brasklapp, med risk att annars drabbas av felansvar för avvikelser från uppgiften.⁶³

Som antytts ovan (kap 2.2.2) kan säljaren, för uppgifter som i och för sig faller in under förevarande bestämmelse, bli ansvarig redan enligt 17§. En uppgift från säljaren själv torde en förnuftig köpare normalt kunna ta fasta på, med följd att den lämnade uppgiften skall anses utgöra avtalsinnehåll.

---

⁵⁹ Prop. 1988/89:76 s 87.

⁶⁰ Prop. 1988/89:76 s 87f. Normalt torde en sådan fullmakt följa av vederbörandes ställning (se 10§ AvtL).

⁶¹ Prop. 1988/89:76 s 88.

⁶² Prop. 1988/89:76 s 88.

⁶³ Prop. 1988/89:76 s 88.

Det kan visserligen hävdas att en säljare som inte fäst uppmärksamhet vid uppgifterna och inte heller vid avtalets ingående förstått att köparen gjorde det, bör slippa att hållas ansvarig för desamma. Men om istället det faktum att uppgifterna lämnats och köparen med fog kunnat ta fasta på dem sätts i förgrunden, kan det anses ”följa av” avtalet att varans beskaffenhet skall överensstämma med uppgifterna.⁶⁴ Enligt min mening torde avgörande vara huruvida omständigheterna var sådana, att uppgiften och det sätt på vilket den lämnades, vid en objektiv bedömning får anses ägnat att inge motparten uppfattningen att uppgiften utgjorde avtalsinnehåll och inte endast ett säljfrämjande uttalande.⁶⁵ Distinktionen är viktig då den begränsning för säljarens ansvar som återfinns i 18§ - att uppgiften inverkat på köpet – inte har någon motsvarighet i 17§.⁶⁶

3.2.2.2 Uppgift lämnad av annan

Säljaren kan också bli ansvarig för uppgifter som vid marknadsföringen av varan lämnats av någon annan, i tidigare säljled eller för säljarens räkning, om säljaren känt till eller bort känna till uppgifterna och dessa kan antas ha inverkat på köpet.⁶⁷ Bestämmelsen är således en utvidgning av felansvaret i första stycket och omfattar alla marknadsföringsuppgifter om varans egenskaper och användning, även om typexemplen är uppgifter lämnade i broschyrer, annonser och på varans förpackning. För ansvar krävs inte att säljaren själv hänvisat till eller åberopat uppgifterna, utan endast att dessa kan antas ha inverkat på köpet.⁶⁸

Säljarens felansvar enligt andra stycket begränsas emellertid av undantaget för uppgifter, om vilka säljaren varken haft eller borde ha haft vetskap. Undantaget är ägnat att utesluta sådana uppgifter som säljaren inte rimligen kan antas ha känt till och därför inte heller haft möjlighet att rätta i syfte att undgå felansvar.⁶⁹ Köparen torde, när han lägger sådana uppgifter till grund för sitt beslut att köpa varan, av omständigheterna finna anledning att hos säljaren kontrollera uppgifternas överensstämmelse med verkligheten. Om säljaren då bekräftar uppgifternas riktighet, följer hans felansvar av reglerna i paragrafens första stycke.⁷⁰

---

⁶⁴ Ramberg s 277.

⁶⁵ Jfr NJA 1993 s 436 och se ovan (kap 2.2.1.1).

⁶⁶ Ramberg s 277f.

⁶⁷ Med lokutionen ”någon annan för säljarens räkning” avses här inte ett fullmaktsförhållande – vilket ju som nämnts regleras i första stycket – utan att köparen objektivt sett haft anledning uppfatta situationen så, att denna ”annan” handlat i säljarens intresse. Som exempel på sådana icke-fullmäktiga intresseivrare ges bl a reklambyråer och branschorganisationer som på olika sätt understödjer säljaren i marknadsföringen (se prop. 1988/89:76 s 89).

⁶⁸ Prop. 1988/89:76 s 89.

⁶⁹ Det kan enligt förarbetena exempelvis röra uppgifter om en vara som inte ingår i säljarens normala sortiment, vilken införskaffats på begäran av köparen, eller marknadsföringsuppgifter som lämnats utomlands.

⁷⁰ Prop. 1988/89:76 s 89f.

3.2.2.3 Säljarens neutralisationsmöjligheter

Säljaren kan undgå ansvar enligt första och andra stycket, genom att rätta den felaktiga uppgiften i tid och på ett tydligt sätt. Han kan härvid välja att informera varje enskild köpare om uppgiftens felaktighet eller genom ett allmänt meddelande – vilket skall vara ägnat att typiskt sett nå samma krets köpare som tog del av den uppgift som skall rättas – på ett tydligt sätt göra klart att den tidigare lämnade uppgiften inte stämmer. I det fall uppgiften har lämnats av annan kan säljaren antingen rätta den på ovan nämnda sätt, eller förklara att han inte kan stå för uppgiftens riktighet. För att en sådan förklaring skall utesluta felansvar, torde krävas att uttalandet direkt tar sikte på den felaktiga uppgiften.⁷¹

I det fall säljaren, trots att denne lämnat ett godtagbart rättelsemeddelande, inser eller av omständigheterna borde ha insett att den enskilde köparen förlitar sig på den felaktiga uppgiften och att den inverkar på köparens handlande, kan säljaren bli ansvarig för uppgiften på allmänna avtalsrättsliga grunder. Fråga är i det fallet alltså inte om en tillämpning av här aktuell bestämmelse.⁷²

3.2.3 19 § - Befintligt skick och auktion

Även om varan sålts i befintligt skick⁷³ eller med ett liknande allmänt förbehåll, kan den vara behäftad med (köprättsligt) fel. Trots att liknande klausuler används i betydande mån i handelskretsar, kan det vara oklart för den enskilde köparen vilka rättsverkningar som därav följer. Lägg där till att risken att varan – trots friskrivningen – inte motsvarar köparens förväntningar alltid är överhängande, inte minst om köparen grundat sitt beslut på missvisande eller ofullständig information.⁷⁴ ”Befintligt skick”-klausuler och liknande allmänna förbehålls⁷⁵ verkan mot köparen är således begränsad i tre olika situationer; a) när varan inte överensstämmer med lämnade uppgifter, b) när säljaren underlåtit att lämna köparen upplysningar av viss betydelse och c) när varan är i väsentligt sämre skick än köparen haft fog att förvänta sig. Bestämmelsen tillämpas endast i det fall en friskrivning faktiskt har gjorts, men de allmänna felreglerna i 17-18 §§ medför enligt förarbetena alltid säljaransvar för sådant som skulle kunna utgöra fel enligt förevarande lagrum.⁷⁶

---

⁷¹ Prop. 1988/89:76 s 90.

⁷² Prop. 1988/89:76 s 90.

⁷³ Uttrycket används när säljaren endast vill åta sig att avlämna varan ”som den är” (eng. ”as is”), dvs utan att påta sig ansvar för att leverera en (köprättsligt) felfri vara.

⁷⁴ Ramberg s 282.

⁷⁵ Med sådana ”liknande allmänna förbehåll” avses t ex en klausul som beskär köparen möjligheten att göra felpåföljder gällande mot säljaren (Ramberg s 282).

⁷⁶ Prop. 1988/89:76 s 91.

3.2.3.1 Begränsning av allmänna förbehåll

Den första punkten behandlar den situationen att säljaren lämnat oriktiga uppgifter som kan antas ha inverkat på köpet och får närmast anses klargöra, att säljaren inte genom en allmän friskrivning kan undgå det vidsträckta ansvar för lämnade uppgifter som följer av 18§. Istället måste han, för att undgå ansvar, på samma sätt som när tillämpning av 18§ är aktuell tydligt reservera sig ifråga om uppgiftens riktighet eller säkerhet, alternativt i tid rätta uppgiften för att hindra denna från att inverka på köpet.⁷⁷

Punkt två aktualiseras när säljaren före köpet har underlåtit att upplysa köparen om ett sådant väsentligt förhållande rörande varans egenskaper eller användning som han måste antas ha känt till och som köparen med fog kunde räkna med att bli upplyst om, under förutsättning att underlåtenheten kan antas ha inverkat på köpet.⁷⁸ Vad som regleras är m a o verkan av att säljaren förtigit vissa uppgifter om varan, som köparen med fog haft anledning att bli upplyst om, och detta förtigande kan antas ha inverkat på köpet. För att kunna förtiga något krävs, med språklogisk nödvändighet, att vederbörande känt till förhållandet ifråga. I lagtexten är lokutionen ”måste antas ha känt till” därför endast ägnad att mildra beviskravet om säljarens kunskap, inte att tillmäta också vad säljaren bort ha känt till – eller ens misstänkt – betydelse.⁷⁹ Det finns dock inget krav på att säljaren skall ha haft någon *särskild avsikt* med förtigandet.⁸⁰

Den s k upplysningsplikten omfattar vidare endast sådana egenskaper hos varan som köparen med hänsyn till omständigheterna med fog haft anledning räkna med att bli upplyst om och begränsas ytterligare om köparen vid en genomförd undersökning kunnat upptäcka hur det förhöll sig. Enligt förarbetena kan köparen således endast förvänta sig att bli upplyst om sådana förhållanden om vilka säljaren haft vetskap, som kan antas vara av betydelse för köparen och som inte kunnat upptäckas vid ”en normal undersökning eller som köparen i övrigt inte har anledning att själv vara uppmärksam på”.⁸¹ Om säljaren däremot bör räkna med att köparen endast med svårighet kan undersöka varan eller vid sin undersökning upptäcka felet, kan säljarens upplysningsplikt enligt förevarande bestämmelse aktualiseras.⁸² Ätminstone när säljaren handlat i strid mot tro och heder, vilket normalt är fallet om han uppmanat köparen till en

---

⁷⁷ Prop. 1988/89:76 s 91f.

⁷⁸ Rekvisitet ”väsentligt” markerar att säljaren inte behöver upplysa köparen om fel av mindre betydelse, vilket torde följa av att köpare av – vanligen begagnade – varor i befintligt skick, normalt får acceptera att varan inte till fullo håller önskvärd kvalitet (Ramberg s 285).

⁷⁹ Prop. 1988/89:76 s 92. Jfr dock Ramberg/Herre s 73, som kan tänka sig att tillämpa paragrafen även om säljaren är ovetande, under förutsättning att säljarens ”ovetskap är ousäktlig”.

⁸⁰ Ramberg s 285, jfr 30§ AvtL.

⁸¹ Prop. 1988/89:76 s 92. Jfr dock NJA 2007 s 86 (som visserligen gällde fel vid köp av fast egendom), där HD – tydligt inspirerad av viss doktrin – ansåg säljarens underlåtenhet att upplysa köparen om buller medföra att fel förelåg, trots att köparen borde ha upptäckt felet vid sin undersökning.

⁸² Ramberg s 286.

undersökning med förhoppning om att denne inte skall upptäcka en avvikelse för vilken säljaren annars hade svarat, står säljaren risken för avvikelser.⁸³

Som nämnts ovan, rör bestämmelsen om säljarens skapade upplysningsplikt i 19§ st 1 p 2 endast situationer där varan sålts i ”befintligt skick” eller med liknande allmänt förbehåll. Detta hindrar emellertid inte att den hederlighetsnorm som paragrafen ger uttryck för tillämpas även i andra fall, med följden att säljaren kan komma att stå risken för avvikelser från köparens *obefogade* förväntningar även när någon friskrivning inte gjorts.⁸⁴

Punkt tre tillämpas i de fall varan är i väsentligt sämre skick än köparen med hänsyn till varans pris och övriga omständigheter med fog kunnat förutsätta. Härmed avses endast sådana situationer, där det vid en objektiv bedömning kan konstateras föreligga ett ”uppenbart missförhållande” mellan varans beskaffenhet och i första hand dess pris, men också i förhållande till övriga omständigheter.⁸⁵ Uttrycket ”med fog kunnat förutsätta” tyder på att fråga är om en sådan objektiv bedömning som skall göras också enligt 17§ st 3, dvs att hänsyn till vad en förnuftig köpare i samma situation hade förväntat sig. Då varan säljs med förbehåll måste köparen utgå ifrån att säljaren inte ämnar svara för dess beskaffenhet, varför utrymmet för att anse köparens förväntningar befogade i sådana situationer är begränsat. Därutöver skall varan avvika ”väsentligt” från eventuella befogade förväntningar, för att fel skall anses föreligga.⁸⁶

3.2.3.2 Auktionsköp

Enligt paragrafens andra stycke skall begagnade varor som utbudits på auktion anses sålda i ”befintligt skick”, oaktat att något sådant förbehåll inte gjorts. Bestämmelsens begränsning till begagnade varor innebär, enligt förarbetena, att nya varor även vid auktionsförsäljning skall bedömas enligt de allmänna felreglerna, förutsatt att säljaren inte uttryckligen gjort ett förbehåll. Då felbedömningen av en vara såld i befintligt skick bland annat är beroende av varans pris – såsom en förmodad värdering av säljaren – och det slutgiltiga priset vid auktioner är helt utlämnat till marknadskrafterna, utgör det av säljaren satta utropspriset en avgörande faktor för bedömningen av om varan avviker från vad köparen med fog kunnat förutsätta.⁸⁷ Vilken betydelse utropspriset skall tillmätas när auktionen resulterar i att varan försäljs till ett lägre bud, är emellertid tveksamt.⁸⁸

---

⁸³ Se 20§ st 2 och Kihlman s 324. Märk väl att grunden för felbestämningen i detta sammanhang inte är en avvikelse från köparens befogade förväntningar om varan – säljarens vetskap är ju i ett sådant fall utan betydelse – utan det intressanta är om säljarens vetskap, om såväl köparens förväntning som dess avvikelse från verkligheten, är sådan att den skall grunda felansvar.

⁸⁴ Kihlman s 324. För en utförligare diskussion om säljarens vetskap som självständig grund för fel, se nedan.

⁸⁵ Prop. 1988/89:76 s 93.

⁸⁶ Ramberg s 287f.

⁸⁷ Prop. 1988/89:76 s 93.

⁸⁸ Ramberg s 290.

3.2.4 20 § - Köparens undersökning

Även om köpobjektet vid en bedömning enligt 17-19§§ skulle anses vara behäftad med fel, innebär det inte att säljaren utan vidare skall ansvara för detta. Av 20§ framgår ett antal situationer där köparens möjligheter att göra en viss omständighet gällande såsom fel beskrivits eller helt eliminerats. Så är fallet om köparen vid köpet haft vetskap om omständigheten eller borde ha upptäckt omständigheten vid en undersökning. Det senare förutsätter dock – för att köparen skall mista möjligheten att åberopa omständigheten såsom fel – att säljaren inte har handlat i strid mot tro och heder.

3.2.4.1 Köparens vetskap om avtalsföremålets beskaffenhet

I det fall köparen vid avtalets ingående var medveten om frånvaron eller förekomsten av en viss egenskap hos varan, får han inte senare åberopa detta faktum såsom utgörande ett fel.⁸⁹ Det sagda är – med hänsyn till att utgångspunkten vid felbedömningen är köparens befogade förväntningar – en naturlig följd av att en köpare aldrig kan med fog kan förvänta sig att ett köpeobjekt skall vara annorlunda beskaffat än han vet är fallet. Det första stycket i 20§ kan därför ses som endast ett klargörande av huvudregeln i 17§ st 3.⁹⁰ Som exempel kan nämnas att en köpare av en bil normalt har fog för sin förväntning att bilen är utrustad med ratt, varför avsaknaden av ett sådant styrdon utgör ett köprättsligt fel. Om köparen däremot i det enskilda fallet vet att bilen saknar ratt, kan han inte med fog förvänta sig att bilen skall levereras med en sådan. Avsaknaden av ratt medför därför, i just det avtalsförhållandet, inte att varan skall anses felaktig.⁹¹ En helt annan sak är att det kan följa av avtalet att säljaren skall vidta åtgärder för att tillskansa bilen en ratt, så att bilen när den överlämnas till köparen är utrustad med en sådan. Då köparen i denna situation får antas ha förväntat sig att säljaren skulle komplettera varan i aktuellt avseende, är köparens tidigare observationer och därav föranledda slutsatser om varans egenskaper (här avsaknad av ratt) utan betydelse.⁹²

Köparen skall – förutom att ha varit medveten om en omständighet – dessutom ha insett omständighetens betydelse, för att förlora sin rätt att åberopa felet.⁹³ Det kan t ex röra sig om den situationen, att köparen hört missljud vid provkörningen av ovan nämnda bil (nu, förhoppningsvis, utrustad med ratt) utan att inse att bilen är i behov av en ny växellåda.⁹⁴

---

⁸⁹ Prop. 1988/89:76 s 93. Här är vad köparen ”måste antas ha känt till” avgörande för bedömningen. Liksom fallet är vid bedömningen av säljarens vetskap i 19§ st 1 p 2, är uttrycket endast ägnat att utgöra en bevislätnadsregel och inte någon slags culpanorm (Prop. 1988/89:76 s 94 och Ramberg s 292).

⁹⁰ Kihlman(Intro) s 77.

⁹¹ Se Kihlman (Intro) s 77 och Ramberg s 291f.

⁹² Prop. 1988/89:76 s 94 och Ramberg s 291.

⁹³ Prop. 1988/89:76 s 93.

⁹⁴ Ramberg s 292f.

Bedömningen härvid är beroende av köpeobjektets karaktär, köparens fackkunskaper och övriga omständigheter i det enskilda fallet.⁹⁵

3.2.4.2 Undersökningen av avtalsföremålet

Förutom att köparen inte såsom fel får åberopa vad han måste anses ha känt till, får han som utgångspunkt inte heller göra gällande fel som han borde ha märkt vid en undersökning, om inte säljaren handlat i strid mot tro och heder. Någon generell undersökningsplikt – innebärande att köparen aldrig kan åberopa vad han borde ha märkt vid en undersökning – föreligger inte i KöpL, utan köparen måste antingen faktiskt ha undersökt varan eller utan godtagbar anledning underlåtit att hörsamma säljarens uppmaning att göra så, för att bestämmelsen skall bli aktuell.⁹⁶ Däremot ligger det inte sällan i köparens intresse att på eget initiativ undersöka varan. Så är t ex fallet om samtliga omständigheter som ligger inom köparens risksfär – dvs sådana förväntningar om varan för vilka köparen inte har fog – vilka kan vara många, inte minst när varan säljs i befintligt skick.⁹⁷ När en sådan undersökning väl vidtagits, även om köparen gjort det på eget initiativ, är dock rätten att åberopa omständigheter i säljarens risksfär och som borde ha upptäckts, i regel prekluderad.

Vilken omfattning som krävs av köparens faktiska undersökning är beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Vid bedömningen skall särskild vikt läggas vid vilken aktsam- och noggranhet som kan krävas av en person i köparens ställning, m a o vilken grad av omsorg en förnuftig köpare med hänsyn till varans beskaffenhet och sedvanan i branschen hade haft.⁹⁸ Vid ett företagsförvärv torde detta innebära att en köpare som faktiskt vidtar en undersökning, har att iaktta sedvanliga normer om omfattning och aktsamhet som normalt följer av en s k Due Diligence-undersökning. Detta innebär i sin tur att köparen – för att åtminstone i någon mån försäkra sig om att undersökningen blir tillräckligt omfattande – har att anlita såväl ekonomisk som juridisk och annan nödvändig expertis.⁹⁹

Förekomsten av garantier och liknande utfästelser antas i allmänhet inskränka omfattningen av köparens undersökning, till sådant som inte inbegrips av säljarens utfästelse.¹⁰⁰ Problemet med en sådan uppfattning är att bestämmelsen i 20§ st 2 om vad köparen ”borde ha märkt”, åtminstone till viss del är en bevisregel. Det är normalt vanskligt att fastställa huruvida

---

⁹⁵ Prop. 1988/89:76 s 93f.

⁹⁶ Jfr den generella undersökningsplikten vid köp av fast egendom i 4 kap 19§ JB (Ramberg s 293). Enligt min mening torde skillnaden resultera i att köpare av fast egendom som utgångspunkt aldrig med fog kan förvänta sig att egendomen är fri från sådana avvikelser, som borde upptäckas vid en undersökning. Omvänt är det utan betydelse vad en köpare av lös egendom borde ha märkt vid en undersökning, om en sådan inte företagits och säljaren inte heller uppmanat därtill.

⁹⁷ Kihlman(Intro) s 78.

⁹⁸ Prop. 1988/89:76 s 94 och Ramberg s 294.

⁹⁹ Av vilka köparen under vissa förutsättningar kan kräva ansvar, om någon omständighet har förbigåtts vid undersökningen (se Kersby s 150ff).

¹⁰⁰ Ramberg s 295.

någon haft vetskap om ett visst förhållande, varför köparen genom bestämmelsen tillskrivs samma vetskap som en förnuftig köpare hade tillskansat sig genom undersökningen. Det faktum att köparens undersökning inte hade behövt omfatta förhållanden som garanterats av säljaren, förlorar sin betydelse när en undersökning *faktiskt har vidtagits*. Om en förnuftig köpare vid en sådan undersökning borde ha upptäckt avvikelser från garantin, så tillmäts köparen vetskap om avvikelserna, med följden att den inte kan åberopas såsom utgörande fel. I det fall – vilket torde vara brukligt vid t ex företagsöverlåtelser – köparen först efter sin undersökning avkräver säljaren vissa garantier, finns det desto större anledning att tillmäta dessa betydelse.¹⁰¹ Under sådana omständigheter torde dock säljarens ansvar följa av att han – likt fallet var med bilen ovan – därmed åtagit sig att åtgärda de brister som köparen upptäckt, varför köparens vetskap om bristerna inte hindrar ett felansvar för säljaren.

Som nämnts ovan kan köparen förlora rätten att åberopa fel som han borde ha märkt vid en undersökning, även om en sådan *inte* företagits men säljaren har uppmanat köparen därom. Hur omsorgsfull en sådan undersökning hade behövt vara beror på omständigheterna, t ex huruvida säljaren garanterat vissa egenskaper och hur uppmaningen att undersöka har bibringats köparen. En konkret utfästelse av säljaren om en viss omständighet tillsammans med en opreciserad uppmaning att undersöka varan, torde i regel leda till att undersökningens omfattning får begränsas till de områden som inte omfattas av garantin. Motsatsvis torde en generell garanti tillsammans med en uppmaning att undersöka en speciell egenskap, inte innebära att garantin ges företräde framför vad köparen borde ha märkt om den egenskapen.¹⁰² En säljares uppmaning att undersöka varan får således samma effekter som en friskrivning, i det att riskfördelningen mellan parterna vid en uppmaning ändras i varierande mån, i förhållande till uppmaningens tydlighet. Köparens risk ökar alltså i paritet med precisionen i säljarens uppmaning, av vilket följer att på ju tydligare sätt säljaren begränsar sin risk, desto större anledning har köparen att undersöka varan.¹⁰³ Så är fallet eftersom köparen alltid har anledning att före köpet undersöka alla förhållanden som ligger innanför hans risksfär, då han inte efter köpet kommer att kunna göra gällande att sådana förhållanden utgör fel. Omvänt har köparen aldrig anledning att undersöka förhållanden som omfattas av säljarens risk, när han förlorar rätten att som fel åberopa sådant han därvid bort märka.

I det fall köparen tar sig för att göra en *mer ingående* undersökning än vad som varit nödvändigt med hänsyn till säljarens uppmaning, kommer köparen att bära risken för allt som han borde ha märkt vid en *sådan* undersökning. Det sagda innebär att köparen inte efter en sådan undersökning kan freda sig med att hänvisa till säljarens otydliga

---

¹⁰¹ Kihlman(Intro) s 79.

¹⁰² Ramberg s 295.

¹⁰³ Kihlman(Intro) s 80.

uppmaning, utan han förlorar rätten att åberopa allt som bort märkas vid den *faktiska* undersökningen.¹⁰⁴

3.2.4.3 Kommentar

Ovan har vi sett att köparen i vissa fall kan gå miste om möjligheten att påtala fel i varan, vilket i sig innebär att risken för sådana fel flyttas från säljaren till köparen. De effekter av undersökningen som inte medför en omfördelning av risken, är egentligen inte av intresse i en framställning som syftar till att undersöka säljarens ansvar för köparens förväntningar. Det är dock, inte minst av förutsebarhetsskäl, av yttersta intresse att undersöka vilka av undersökningen föranledda omständigheter som innebär en riskförskjutning och vilka som inte gör det.

Köparen kan vid sin undersökning upptäcka en omständighet, som om inte köparen hade upptäckt den skulle ha utgjort ett fel. Säljarens risksfär – som före köparens upptäckt omfattade omständigheten – har därmed genom köparens undersökning minskat, samtidigt som köparens risksfär har ökat i motsvarande grad. Ur ett strikt köprättsligt perspektiv kan således en undersökning av avtalsföremålet på eget bevåg ses som en dumdrigtig åtgärd. En köpare torde emellertid normalt i förväg vilja ha vetskap om eventuella brister i avtalsföremålet för att – om så bedöms vara lämpligt – kunna avhålla sig från att genomföra köpet, istället för att senare behöva avkräva säljaren kompensation. Dessutom bör köparen undersöka hur avtalsföremålet är beskaffat i de avseenden han själv bär risken för.

Det är också möjligt att köparen upptäcker en omständighet, som ändå inte hade varit att anse såsom fel. I den situationen har köparen genom undersökningen skaffat sig mer ingående kunskap om avtalsföremålet och kan basera sitt eventuella köpbeslut på mer fullständig information, med de konsekvenser som därav kan följa. Riskfördelningsmässigt har dock inget förändrats i och med köparens upptäckt. Köparen stod redan risken för den aktuella omständigheten och hade inte kunnat åberopa den som fel, oaktat den genomförda undersökningen.

Vidare kan det förhålla sig så, att köparen med hänsyn till den undersökning han faktiskt har företagit bort märka vissa omständigheter, vilka annars hade utgjort fel. Det förtjänar att påpekas att de omständigheter som köparen därvid bort märka, inte nödvändigtvis är samma omständigheter som prekluderas i felhänseende genom säljarens uppmaning till köparen att undersöka avtalsföremålet. I det senare fallet görs bedömningen av vad som bort upptäckas beroende av säljarens handlande – t ex precisionen av uppmaningen respektive eventuella utfästelser – medan i det förra fallet är avgörande vad en förnuftig köpare hade upptäckt genom den av köparen företagna undersökningen. Det har förts fram den åsikten, att en s k Due Diligence-undersökning skulle vara mer omfattande än vad som krävs enligt 20§ KöpL.¹⁰⁵ Denna uppfattning kan, tagen för sig, inte vara riktig. Om

---

¹⁰⁴ Kihlman(Intro) s 79f.

¹⁰⁵ Gorton(red.) s 96f.

köparen tar sig för en grundlig undersökning av avtalsföremålet, följer av 20§ KöpL att allt som köparen därvid upptäcker eller – med hänsyn till undersökningens omfattning – borde upptäcka, läggs i köparens risksfär. Däremot är det möjligen så att en vidtagen Due Diligence-undersökning går utöver den undersökning som var *påkallad* med hänsyn till säljarens handlande i det enskilda fallet. I det läget får vi dock anta att köparen haft andra motiv för sin ingående undersökning, än att endast undersöka förhållanden inom sin egen risksfär. Naturligtvis kan det argumenteras för att avtalsföremålets särskilda beskaffenhet – en juridisk person är inte sällan en relativt komplex företeelse – motiverar en ingående undersökning. I det fallet skulle dock en Due Diligence-undersökning motsvara den undersökning som efter omständigheterna varit påkallad.¹⁰⁶

Problemet med att använda termer som ”Due Diligence”, ligger i att de tydligen¹⁰⁷ kan komma att anses ge uttryck för ett visst bestämt omfång av undersökningen, snarare än att – vilket jag förordar – endast visa på att en undersökning ägt rum eller att köparen givits möjlighet till en sådan. För den presumtive aktiebolagsköparens del torde det sagda innebära att uttryck som ”Due Diligence” och, för den delen, ”företagsbesiktning” – om än bekväma och vedertagna – bör användas med viss försiktighet i överlåtelseavtalet, då sådana uttryck kan ge en efterföljande tvistelösare intrycket av att köparens undersökning varit (eller borde ha varit) av viss omfattning. Köparen kan dock naturligtvis undkomma en sådan bedömning genom att i avtalet specificera det material som säljaren tillhandahållit honom och hur långt tid han har haft på sig att utföra undersökningen. Bedömningen av vad köparen bort upptäcka måste ju göras med hänsyn till de förhållanden säljaren de facto låtit köparen ta del av.

Det är, vilket torde ha framgått, inte nödvändigt att köparen faktiskt genomför en mer eller mindre omfattande undersökning, för att risken för vissa omständigheter skall omfördelas från säljaren till köparen. Härvid kan räcka att säljaren uppmanar köparen till att undersöka avtalsföremålet, varvid bedömningen av vilka förhållanden som med anledning av säljarens uppmaning faller inom köparens risksfär görs med utgångspunkt i säljarens handlande. En klar och tydlig undersökningsuppmaning från säljarens sida kan medföra en ansenlig riskförskjutning, i vart fall om säljarens utfästelser är generella eller helt saknas. Sådana förhållanden som köparen av säljaren uppmanas att undersöka faller sålunda normalt inom köparens risksfär, varför köparen har all anledning att hörsamma en dylik uppmaning.

---

¹⁰⁶ Det kan på goda grunder anses att jag använder begreppet ”Due Diligence” alltför onyanserat, då företeelsen knappast kan bestämmas generellt. Begreppet har översatts som bl a ”företagsbesiktning” (se Sevenius(JT2) s 463), vilket indikerar att fråga är om ett – i förhållande till KöpL:s undersökning – särskilt institut. Om man, som Sevenius, i ”företagsbesiktning” innefattar även rent ekonomiska, praktiska och psykologiska hänsyn (se Sevenius(B02), synes en sådan uppfattning riktig. Vad anbelangar den köprättsliga bedömningen ser jag dock ingen anledning att särskilja ”Due Diligence” från undersökningar enligt KöpL i övrigt, då båda företeelserna förutsätter en med hänsyn till omständigheterna omsorgsfull granskning. Det sagda blir än tydligare om ”Due Diligence” – istället för ”företagsbesiktning” och dylikt – översatts som ”tillbörlig aktsamhet”.

¹⁰⁷ Se exempel ovan.

Eventuella upptäckter av brister i sådana förhållanden förorsakar därvid ingen förändring i riskfördelningen mellan parterna, eftersom köparen på grund av säljarens uppmaning ändå stod risken för dessa. En helt annan sak, för vilken redogjorts ovan, är att en köpare som vidtar en mer omfattande undersökning än vad som med hänsyn till säljarens handlande är nödvändigt, riskerar att utöka sin risksfär.

3.2.5 Tidpunkt för felbedömningen

Bedömningen av om en vara är felaktig eller inte skall göras med hänsyn till dess beskaffenhet vid riskövergången, av vilket naturligtvis följer att säljaren svarar för fel som funnits vid denna tidpunkt men som visar sig först senare.¹⁰⁸ Vid vilken tidpunkt risken går över på köparen regleras i 13-16§§ KöpL. Vid köp av aktie torde dock endast 13§ KöpL vara av betydelse¹⁰⁹, enligt vilken risken går över på köparen när varan avlämnas enligt avtalet, enligt 6§ (hämtningsköp) eller 7§ (transportköp) KöpL. Vid aktieöverlåtelser – åtminstone sådana av viss dignitet – får vi anta att avlämnandeförfarandet vanligen regleras utförligt i avtalet, liksom vem av parterna som skall stå risken för tiden mellan avtalets ingående och tillträdet av aktierna.¹¹⁰ Den köprättsliga utgångspunkten är emellertid att säljaren står risken för att köpobjektet försämras före avlämnandet.

Säljaren torde fram till att avlämnandet skall ske ha möjlighet att – genom olika åtgärder – ställa varan i avtalsenligt skick (vilket inte är samma sak som när säljaren avhjälpes *fel*). Det är därför inte fruktbart att före denna tidpunkt utreda huruvida varan är avtalsenlig, eftersom säljaren då fortfarande (åtminstone i teorin) har möjlighet att åtgärda eventuella problem.¹¹¹ Den bedömning som är av värde är istället huruvida köpobjektet vid riskövergången avvikit från de befogade förväntningar köparen hade vid avtalsstillfället.¹¹² Naturligtvis kan riskövergången sammanfalla med avtalsstillfället – vilket antagligen normalt sker, åtminstone vid köp av lösa saker – men när så inte är fallet blir distinktionen ytterligt viktig. Det faktum att en säljare efter avtalets ingående men före riskövergången meddelar köparen om en avvikelse från dennes befogade förväntningar, föranleder

---

¹⁰⁸ Ett fel som visserligen inte syns (t ex därför att dess effekter inte uppkommit ännu) men likväl existerar vid riskövergången, brukar sägas föreligga ”in nuce” (i nöten). För själva felbedömningen är det dock inte relevant huruvida felet vid riskövergången varit synbart eller ej, utan endast att det de facto förelegat vid denna tidpunkt (se även prop. 1988/89:76 s 95).

¹⁰⁹ 14§ är aktuell främst när fråga är om köp av genusvaror, 15§ avser köp av varor under transport och 16§ vem som bär risken när s k öppet köp föreligger.

¹¹⁰ Se Svernlöv(del 5) s 4. Likt brukligt synes vara vid företagsöverlåtelser används engelska termer vidlyftigt, varför tillträdet inte sällan benämns ”closing” eller ”completion”.

¹¹¹ Ramberg s 298f. Skulle felet vara sådant att säljaren antagligen inte kan rätta till det, har köparen dock möjlighet att vidta åtgärder enligt reglerna om anteciperat kontraktsbrott (se 61-61§§ KöpL).

¹¹² Kihlman(Intro) s 66.

inte någon förändring vid bedömningen av *om* köpobjektet är behäftat med fel. Ett sådant meddelande kan dock få betydelse i påföljdshänseende.

Säljaren kan, enligt 21§ st 2 KöpL, även komma att ansvara för fel som uppkommit efter riskövergången, om försämringen är en följd av säljarens avtalsbrott. Bestämmelsen blir aktuell när säljaren åtagit sig att göra mer än bara leverera varan, t ex att installera eller montera densamma.¹¹³ För aktiebolagsköpets del kan vi tänka oss att säljaren – t ex i fortsatt egenskap av VD i bolaget – enligt köpavtalet haft att vidta vissa efterföljande åtgärder inom en viss tid, men underlåtit detta av någon anledning. Ett sådant avtalsbrott medför att säljaren ansvarar för den uppkomna försämringen, trots att denna skett efter riskövergången. Det kan argumenteras för att köparen i mitt exempel helt enkelt kan göra sig av med säljaren och vidta nödvändiga förändringar på egen hand. Ett överhängande köprättsligt ansvar för en sådan underlåtenhet torde dock vara mer avskräckande än risken för att bli entledigad från sin post eller utsatt för de associationsrättsliga ersättningsregler som annars står bolaget till buds, varför det skulle kunna vara lämpligt att införa sådana förhållningsregler redan i köpavtalet.¹¹⁴

Det är omdiskuterat huruvida förekomsten av tidsbestämda funktions- och hållbarhetsgarantier flyttar fram tidpunkten för felbedömningen till utgången av garantitiden.¹¹⁵ Enligt min mening framstår Kihlmans lösning¹¹⁶ – att garantierna skall betraktas som en beskrivning av hur avtalsföremålet skall vara beskaffat vid riskövergången och, således, en femårig funktionsgaranti innebär att köpobjektet vid riskövergången skall vara så beskaffat att den vid normalt brukande håller i fem år – vara mest ändamålsenlig. Vid företagsöverlåtelser torde normalt inte garanteras något om enskilda tings hållbarhet eller funktion, utan endast att vissa förhållanden är eller inte är för handen vid avtalslutet (och, möjligen, vid riskövergången). Om det efter riskövergången skulle visa sig att köpobjektet avviker från en sådan garanti, innebär det inte att fel automatiskt anses föreligga ("felet" kan ju ha uppkommit efter riskövergången). Däremot anses¹¹⁷ förekomsten av en garanti omkasta bevisbördan, så att säljaren har att visa att köpobjektet inte var felaktigt vid riskövergången.

3.3 Felkategorier

Ovan har vi sett hur man skall gå tillväga för att bedöma huruvida köpobjektet skall anses behäftat med köprättsligt fel eller ej. Läsaren inser att det sålunda bestämda felet – med hänsyn till de varierande köpobjekten,

---

¹¹³ Kihlman(Intro) s 67.

¹¹⁴ Detta i vart fall om vi antar att säljaren erhåller visst avgångsvederlag om han får lämna sin post respektive att bolaget kan få svårt att vinna framgång med en skadeståndstalan på aktiebolagsrättslig grund.

¹¹⁵ Se bl a Kihlman(Intro) s 67f, Ramberg s 302 och Sacklén s 817 med vidare hänvisningar.

¹¹⁶ Kihlman(Intro) s 68.

¹¹⁷ Se Ramberg s 302.

dess lika diversifierade användningsområden och särskilda art – kan bestå i ett överskådligt antal olika brister. Ett antal huvudkategorier av fel – varom mera nedan – vilka i sig ger upphov till särskilda juridiska problem, kan emellertid identifieras.

I KöpL återfinns ingen annan åtskillnad mellan olika kategorier av fel än distinktionen mellan fel som skall bestämmas enligt 17-21 §§ och fel som beror på att tredje man har ett sakrättsligt anspråk på köpobjektet (rättsligt fel, 41 § KöpL).¹¹⁸ Däremot görs i förarbetena en avgränsning av de rättsliga felen i förhållande till vad som kommit att kallas ”immateriella rättsliga fel”, vilka inte omfattas av 41 § KöpL utan skall bedömas enligt ”allmänna regler”.¹¹⁹ Mot bakgrund av detta har diskuterats huruvida vissa ”fel” överhuvudtaget faller inom KöpL:s tillämpningsområde och, om inte, vad som skall gälla istället. Jag avser att återkomma till denna diskussion nedan, men skall först presentera en felkategorisering som torde vara vedertagen.

3.3.1 Faktiska fel

Hos gemene man kan vi anta att ett påstående om ”fel” i köpobjektet leder tankarna till att det föreligger en brist i köpobjektets fysiska beskaffenhet. Så är naturligtvis också normalt fallet och fråga är då om ett ”faktiskt fel”. Här innefattas samtliga avvikelser från vad köparen har rätt att kräva avseende köpobjektets standard, inklusive dess art, mängd, kvalitet och andra egenskaper. Det är inte nödvändigt att köpobjektet är behäftat med någon annan brist än att det avviker från vad köparen med fog kunnat förvänta sig. Således är en grön bil felaktig om köparen beställt en vit sådan, oavsett om den vita bilen är minst lika funktionsduglig som sin gröna motsvarighet.¹²⁰ Såväl tidpunkten för felbedömningen som påföljderna i KöpL är i första hand anpassade till denna kategori av fel, vilket skall hållas i minnet vid genomgången av övriga kategorier nedan.

3.3.2 Rättsliga fel

Den andra felkategorin som uttryckligen behandlas i KöpL är s k ”rättsliga fel”, innebärande att tredje man har ägande-, pant- eller annan liknande sakrätt i köpobjektet. Utgångspunkten är att säljaren svarar för att han är kapabel att överföra äganderätten på köparen, vilket i sig förutsätter att säljaren innehar en sådan rätt.¹²¹ Det faktum att säljaren äger köpobjektet är som antytts dock inte tillräckligt, utan köpobjektet skall – om inte annat följer av avtalet – vara fritt även från andra sakrättsliga belastningar. Säljaren skall med andra ord inte sälja sådant som han inte fullt förfogar över, åtminstone inte under förespeglingen att hans förfogandemöjligheter

---

¹¹⁸ Ramberg s 254.

¹¹⁹ Prop. 1988/89:76 s 141f.

¹²⁰ Ramberg/Herre s 80.

¹²¹ Fråga är om ett s k ”hemulsansvar”, (Ramberg s 441).

är oinskränkta.¹²² För köparens del behöver inte alla sakrättsliga belastningar i köpobjektet innebära en inskränkning i hans möjligheter att förfoga över varan, varför en sådan belastning inte alltid behöver innebära att ett rättslig fel är för handen. Har köparen t ex gjort ett exstinktivt godtrosvärv och därmed utsläckt tredje mans sakrätt, torde han normalt inte ha anledning att göra anspråk gentemot säljaren på grund av sakrätten.¹²³

Vid köp av aktie i kupongbolag kan ett sådant godtrosvärv ske på olika sätt, beroende på vilken sakrätt som belastar aktien. Vid dubbelöverlåtelser (tvesala) och vid brister i säljarens äganderätt, skyddas köparen om han tagit aktiebrevet i sin besittning, säljaren kunnat visa på en sammanhängande överlåtelsekedja (formell legitimation)¹²⁴ samt köparen varit i god tro om eventuella oegentligheter rörande överlåtelser (se 13-14§§ SkbrvL). Skydd från säljarens borgenärer erhåller köparen redan genom att han får aktiebrevet i sin besittning. Vid överlåtelser av aktie i avstämningsbolag ersätts traditionen av registrering och överlåtarens formella legitimation av att han finns antecknad på ett avstämningskonto som ägare till aktierna.¹²⁵

Om det följer av avtalet att köparen skall ta emot köpobjektet med vissa sakrättsliga belastningar, innebär naturligen inte dessa belastningar att rättslig fel föreligger. För själva felbedömningen – annat gäller om påföljdmöjligheterna – är det dock inte utan vidare tillräckligt att köparen kan antas ha känt till den sakrättsliga belastningen, då han kan ha förutsatt att säljaren skulle undanröja dessa före avlämnandet. Istället krävs att det med hänsyn till avtalet och omständigheterna kring detta kan hållas för visst, att köparen accepterat att ta emot varan med den ifrågavarande belastningen.¹²⁶ Av detta kan vi sluta oss till att köparen som utgångspunkt alltid har fog för att förvänta sig ett köpobjekt fritt från rättsliga ”fel”.

3.3.3 Immaterialrättsliga fel

Förutom rättigheter av sakrättslig karaktär, kan ett köpobjekt vara belastat med tredje mans upphovsrätt, patent eller varumärkesrätt, medförande att köparens förfogande över köpobjektet eventuellt kan innebära ett intrång i en sådan rättighet. Köparen – som naturligtvis varken vill eller skall behöva ägna sig åt sådana rättighetsintrång – lider då en inskränkning i sina dispositionsmöjligheter över köpobjektet, i förhållande till vad som varit fallet utan tredje mans immateriella rättighet. KöpL reglerar inte specifikt denna situation och förarbetena hänvisar, som nämnts, endast till ”allmänna

---

¹²² Ramberg/Herre s 81. Som brukligt är kan detta uttryckas med en latinskt sentens; *nemo dat quod non habet*.

¹²³ Ramberg s 441.

¹²⁴ En sådan kan ersättas av en anteckning av bolaget på aktiebrevet om att säljaren införts i aktieboken (6 kap 8§ ABL).

¹²⁵ Sandström s 151ff. För kupongbolagens del förutsätts här att aktiebrev faktiskt har utgivits, vilket inte nödvändigtvis behöver vara fallet, jfr 6 kap 1§ ABL.

¹²⁶ Ramberg s 443.

regler”. Om med allmänna regler skall förstås allmänna köprättsliga regler, torde bedömningen av om immaterialrättsligt fel föreligger vara beroende av vad köparen med fog kunnat förvänta sig.¹²⁷ Det har ansetts att en köpares förväntning om att kunna använda varan på det sätt parterna förutsatt vid köpet – utan att riskera drabbas av tredje mans anspråk – normalt är befogad.¹²⁸ Ett sådant synsätt – vilket i och för sig kan synas rimligt – innebär att säljaren, oavsett om han har eller inte har haft vetskap, utfäst eller på annat sätt lämnat uppgift om köpobjektets ”immateriella standard”, får stå risken för att tredje mans immateriella rättighet belastar avtalsföremålet, i vart fall då belastningen innebär en inskränkning i köpobjektets av parterna förutsatta användningsområde.

I CISG regleras uttryckligen säljarens ansvar för immaterialrättsliga fel, art 42. Där stadgas – förutom att tredje mans immateriella rättighet skall gälla enligt lagen i det land där varan skall användas eller vidareförsäljas och att parterna vid köpet förutsatt att varan skulle användas på aktuellt sätt – att säljaren skall ha vetat om eller ”not could have been unaware” om belastningen, för att kunna avkrävas ansvar. Lägg där till att säljarens ansvar utesluts om köparen kände till eller inte kunde ha varit ovetande om belastningen samt om belastningen orsakats av att säljaren tillverkat varan efter köparens tekniska beskrivningar, så synes utrymmet för immateriella fel enligt CISG relativt snävt.¹²⁹ Säljarens ansvar för att tredje mans immateriella rättighet belastar köpobjektet skulle således vara större i KöpL, där situationen saknar särskild reglering, än i CISG, där förhållandet tydligt reglerats. Att säljarens onda tro tillmäts betydelse enligt CISG tyder på att så är fallet, eftersom säljarens eventuella vetskap är utan betydelse vid bedömningen av köparens befogade förväntningar enligt KöpL.¹³⁰ Däremot torde inte en köpare ens enligt KöpL kunna göra gällande immaterialrättsligt fel i en vara, när felet har uppkommit till följd av att säljaren använt köparens ritningar eller köparen på annat sätt, helt eller delvis, orsakat det immateriella felet. En förnuftig köpare kan inte förvänta sig annat än att erhålla en vara som stämmer överens med vad som följer av avtalet – i exemplet ett särskilt specifikt sådant – och bör således själv få stå risken för tredje mans eventuella anspråk i sådana situationer.

3.3.4 Rådighetsfel

Med benämningen rådighetsfel avses att köpobjektet, till följd av att föreskrift i lag eller annan författning eller myndighetsbeslut medfört inskränkningar i köparens rådighet över objektet, inte kan användas på sätt köparen med fog förväntat sig. Det kan t ex röra sig om att en travhäst köpts för att tävla men enligt gällande regler är för gammal¹³¹, att en förvärvad

---

¹²⁷ Kihlman(Intro) s 81.

¹²⁸ Ramberg/Herre s 83.

¹²⁹ Se Ramberg/Herre s 83f.

¹³⁰ Se Kihlman(Intro) s 81.

¹³¹ Lehrberg s 74.

kaféerörelse visar sig sakna tillstånd att ha kvällsöppet¹³² eller att en kioskverksamhets fortsatta tillstånd var beroende av att lokalen byggdes om¹³³. Till skillnad från JB (4 kap 18§) saknar KöpL ett särskilt stadgande om hanteringen av rådighetsavvikelser, vilket enligt Ramberg dock inte hindrar att KöpL:s bestämmelser ändå kan tillämpas på sådana fall.¹³⁴ Som stöd för sitt uttalande anför Ramberg i första hand att bestämmelserna i 17§ st 2 p 1-2 kan bli aktuella, om ett myndighetsbeslut till någon del inskränker köparens möjlighet att använda varan för det avsedda ändamålet.¹³⁵ Enligt min mening innebär dessa bestämmelser dock bara att köpobjektet som sådant skall vara ägnat för (det allmänna eller särskilda) ändamålet. Ett myndighetsbeslut som innebär att en vara inte *får* användas på visst sätt, utesluter inte att varan ändå är ägnad att *kunna* användas på detta sätt.¹³⁶ Om ett ansvar för rådighetsfel kan grundas på 17§ st 2 p 1-2, är vidare t ex säljarens eventuella vetskap om rådighetsinskränkningen utan betydelse. Som vi skall se vore en sådan uppfattning svårförenlig med den (låt vara knapphändig) praxis som står att tillgå. Distinktionen mellan rådighetsfel och faktiska fel kan synas vara av endast akademiskt intresse, men är – som vi strax skall se – av icke oansenlig vikt. Vad som här sagts om 17§ st 2 p 1-2 utesluter för övrigt inte att rådighetsinskränkningar ändå skall bedömas enligt KöpL.¹³⁷

Av större betydelse i sammanhanget är nämligen vad köparen vid avtalstillfället med fog kunnat förvänta sig om rådigheten. Säljaren anses svara för rådighetsfel endast om han *uttryckligen utfäst* det eller givit köparen direkt *anledning att anta* att ett sådant inte är för handen¹³⁸ alternativt om säljaren *känt till* inskränkningen men underlåtit att upplysa köparen om denna.¹³⁹ Kihlman har på för mig osäkra grunder dragit slutsatsen att säljaren även svarar för rådighetsinskränkningar som han *borde ha känt till*.¹⁴⁰ Hur det än förhåller sig med detta kan vi dra slutsatsen att en köpare i princip inte utan vidare med fog kan förvänta sig att köpobjektet är fritt från rådighetsinskränkningar.¹⁴¹ En sådan befogad förväntning skulle ju innebära att varken säljarens beteende eller hans vetskap hade haft betydelse för felbedömningen, vilket det vid rådighetsinskränkningar bevisligen har haft i praxis. Däremot kan köparens

---

¹³² NJA 1961 s 330.

¹³³ NJA 1991 s 808.

¹³⁴ Ramberg s 256.

¹³⁵ *Op. cit.*

¹³⁶ En rådighetsinskränkning skulle då kunna anses som en brist i kvalitativt hänseende, vilka enligt förarbetena inte är avsedda att falla under 17§ st 2 p 1-2 (vilka behandlar varans "ändamålsenlighet", prop. 1988/89:76 s 85f).

¹³⁷ Jfr Hultmark s 166 och se nedan.

¹³⁸ Det ligger nära till hands att tolka dessa förutsättningar för säljaransvar som "enuntiationsansvar" (se om detta Lehrberg (SvJT) s 547).

¹³⁹ NJA 1991 s 808 och RH 1994:68.

¹⁴⁰ Kihlman (Intro) s 82. Det är dock möjligt att Kihlman därmed endast avser att tillskriva säljaren sådan vetskap som en förnuftig person i säljarens position hade haft.

¹⁴¹ En helt annan sak är att det ändå kan antas att säljaren i praktiken ofta får ansvara för sådana belastningar, då det tämligen sällan kan ha undgått honom att en sådan är för handen (se Kihlman (Intro) s 82).

förväntning bli befogad genom säljarens enuntiationer och även en obefogad förväntning skyddas om säljaren haft vetskap om rådighetsinskränknigen.

3.3.5 Felkategori och felbedömning

Ett avtal om köp utgör en för parterna obligationsrättslig förpliktelse att till medkontrahenten prestera visst (penning- eller natura-)föremål och en samtidig rättighet att från motparten erhålla ett däremot svarande vederlag. För köparen innebär detta normalt att han skall utge ett penningbelopp till säljaren, i utbyte mot äganderätten till ett visst föremål som skall vara beskaffat på visst sätt.¹⁴² Ett sådant avtal är alltid förknippat med en risk för att mottagaren av naturaföremålet inte anser sig ha erhållit vad han förväntat sig och fördelningen av denna risk kommer alltid att göras fullt ut mellan avtalsparterna.¹⁴³ Frågan om vem av parterna som skall bära denna risk är således av central betydelse för felbedömningen. Ovan har redogjorts för att huvudregeln enligt KöpL är att säljaren står risken för att avtalsföremålet avviker från köparens befogade förväntningar, medan köparen står risken för avvikelser från sina obefogade förväntningar om avtalsföremålet. Att prövningen av huruvida köpobjektet är behäftat med fel görs beroende av köparens förväntningar, innebär i princip att samtliga köparens förväntningar måste kunna bli föremål för en felbedömning. Det är därför knappast fruktbart att diskutera om en viss avvikelse från köparens förväntningar faller inom det s k köprättsliga felbegreppet eller inte.¹⁴⁴

Det sagda kan illustreras med ett par rättsfall. I NJA 1997 s 149¹⁴⁵ prövade HD huruvida en felaktig taxering av en fastighet var att anse som *fel*. Så ansågs inte vara fallet då ”avvikelsen” inte påverkade möjligheten att ”faktiskt eller rättsligt utnyttja” fastigheten.¹⁴⁶ Enligt HD skulle således den åberopade avvikelsen från vad köparen haft anledning att räkna med falla utanför *felbegreppet* enligt dåvarande regler. I likhet med Kihlman¹⁴⁷ anser jag att domstolens resonemang är märkligt, då det leder till slutsatsen att en avvikelse från vad köparen haft anledning att räkna med är ett fel endast under förutsättning att det är ett fel. Lämpligare hade varit att komma till samma slutsats – att den felaktiga taxeringen inte utgjorde ett fel – genom att argumentera för att köparen inte hade anledning att räkna med att fastighetens taxering var korrekt. I NJA 2001 s 155 var bl a fråga om en segelbåt var att anse som felaktig eftersom den till väsentlig del tillverkats i Polen och inte i Sverige. HD prövade huruvida köparen haft fog för sin förväntning om att båten skulle vara i sin helhet svensktillverkad, men kom fram till att så inte var fallet. Betydelsen av en båts tillverkningsort företer

---

¹⁴² Ramberg/Herre s 22.

¹⁴³ Kihlman(Intro) s 27.

¹⁴⁴ Kihlman(Intro) s 73. Jfr här Hultmark s 95f och s 166 med hänvisningar samt Ramberg s 257.

¹⁴⁵ Fallet rörde visserligen köp av fast egendom och prövades enligt JB i dess lydelse före 1991, men det principiella resonemanget är ändå av intresse för att belysa de omständigheter som är av betydelse vid felbedömningen.

¹⁴⁶ NJA 1997 s 149, s 153.

¹⁴⁷ Kihlman(Intro) s 73.

vissa likheter med betydelsen av en fastighets taxering, i det att båda omständigheterna i regel torde sakna inverkan på egendomens funktionsduglighet och kvalitet respektive möjligheten att ”faktiskt eller rättsligt utnyttja” egendomen. Möjligen pekar detta på att även HD på senare tid kommit till insikten att det är köparens förväntningar som skall ligga till grund för felbedömningen.

4 Säljarens vetskap som grund för fel

4.1 Inledning

Som vi har sett ovan är huvudregeln vid bedömningen av om varan är behäftad med fel, att köparens befogade förväntningar skyddas. Motsatsvis står köparen risken för att varan avviker från hans obefogade förväntningar. Kan en säljare då alltid fritt utnyttja det faktum, att köpare i allmänhet torde ha även sådana förväntningar om varan, vilka vid en objektiv bedömning inte kan anses befogade.¹⁴⁸ Svaret är i korta ordalag nej och i det följande skall förklaras varför.

4.2 Grundförutsättningar för den subjektiva bedömningen

Här är fråga om en möjlighet att utvidga säljarens ansvar till att omfatta avvikelser från köparens förväntningar som inte åtnjuter skydd enligt huvudregeln. Ett sådant utvidgat säljaransvar behandlas ofta under rubriken "Säljarens upplysningsplikt" och liknande.¹⁴⁹ Av vissa skäl, inte minst rent språkliga, har termen "upplysningsplikt" ansetts olämplig, varför Kihlman benämner företeelsen "Tilläggsregeln".¹⁵⁰ Enligt tilläggsregeln skall prövas huruvida säljaren skall stå risken för köparens obefogade förväntningar, när han känner till dessa.¹⁵¹ Antagandet om regelns förekomst grundas i ett antal fall som förekommit i praxis, där köparens förväntningar skyddats eftersom säljaren hade vetskap om dem, utan att det nödvändigtvis har varit tal om svek.¹⁵² Då det inte är intressant huruvida säljaren haft vetskap om avvikelserna vid tillämpning av huvudregeln, har Kihlman dragit slutsatsen att

---

¹⁴⁸ T ex kan en köpare av en bil förvänta sig att bilen skall ha fyrhjulsdraft. Så kan vara fallet, men om det senare visar sig att bilen drivs endast med två hjul torde det ändå inte utgöra en avvikelse från köparens befogade förväntningar (om bilen däremot drivs av endast ett hjul bör dock utgången bli annorlunda). Här skall erinras om att köparen, åtminstone i teorin, alltid har möjlighet att göra sina annars obefogade förväntningar befogade, t ex genom att i avtalet beskriva vad han förväntar sig om varan.

¹⁴⁹ Se t ex Hultmark s 103ff, Lehrberg s 69f och Ramberg s 254.

¹⁵⁰ Kihlman s 25ff. Som grund för sin uppfattning anför Kihlman att det inte är den uteblivna upplysningen i sig som medför att säljaren skall stå risken för att köparens förväntning inte uppfylls. Av betydelse är istället säljarens vetskap, varför upplysningen endast blir en konsekvens av att säljaren, med mindre han upplyst köparen om vad han vet, in dubio bär risken för den omständighet som upplysningen skall avse (Kihlman s 322). Därutöver passar det illa att tala om en "plikt", när den enda som drabbas av att plikten inte iakttas är den förpliktigade själv (se härtill Martinson s 438).

¹⁵¹ Kihlman s 324.

¹⁵² Kihlman s 48f och s 307. Se t ex NJA 1937 s 737 (kaféörelse), NJA 1991 s 808 (glasskiosk) och NJA 1997 s 149 (Hyresfastighet). Se även Håstad(JT92/93) s 607ff, särskilt s 616.

domstolarna, när de hänvisat till säljarens vetskap som ett led i felbedömningen, inte ansett köparens förväntningar skyddade enligt huvudregeln.¹⁵³

Liksom en köpare tillräknas samma förväntningar som förnuftiga köpare hade haft under samma omständigheter, bör en säljare presumeras ha samma vetskap som en förnuftig säljare hade haft i den aktuella situationen. Med säljarens vetskap avses sålunda både säljarens faktiska vetskap som vad säljaren borde ha vetat om. Vid en prövning enligt tilläggsregeln skall bestämmas huruvida denna säljarens ”vetskap” skall tillmätas betydelse, när köparens förväntningar inte skyddas av huvudregeln.¹⁵⁴ Som exempel framförs att köpare av begagnade villafastigheter i regel står risken för förekomsten av fukt- och mögelskador, samtidigt som en säljare bör vara medveten om att köparen normalt förväntar sig – eller hoppas – att fastigheten skall vara fri från liknande skador. Säljarens vetskap om köparens förväntning innebär inte i och för sig att den förre skall bära risken för avvikelser därifrån. Men om säljaren vet att villan har sådana skador och därmed också vet att köparens förväntningar inte kommer att uppfyllas, är förutsättningarna för en tillämpning av tilläggsregeln uppfyllda. För att en säljare vid en prövning enligt tilläggsregeln skall tilldelas ansvar krävs således att 1) säljaren har haft kännedom om köparens obefogade förväntning och, 2) det vore ohederligt av säljaren att åberopa köparens rättshandling.¹⁵⁵

4.3 Ohederlighetsgränsen

Som vi har sett är det inte på det sättet, att all säljarens vetskap medför att risken för att köparens förväntningar inte uppfylls i det avseendet ligger hos säljaren, utan säljarens handlande måste dessutom kunna anses klandervärd. Vid tillämpning av tilläggsregeln finns därmed två sorters vetskap hos säljaren; riskförändrande vetskap (säljarens onda tro) och vetskap som inte påverkar riskfördelningen mellan parterna. Gränsdragningen mellan dessa ”vetskapskategorier” är således av fundamental betydelse vid bedömningen enligt tilläggsregeln.¹⁵⁶ Det är här lämpligt att söka en norm, efter vilken en fördelning av risken för att köparens förväntningar inte uppfylls kan göras. I KöpL står inte att finna någon norm för hur gränsen skall dras mellan säljarens onda tro och hans vetskap i övrigt, varför vi istället får söka ledning i den allmänna avtalsrätten. Då vi i detta avsnitt främst är

¹⁵³ Kihlman s 309.

¹⁵⁴ Se Kihlman s 308, som gör förtydligandet att frågan om säljaren bör tillskrivas också sådan vetskap som en förnuftig säljare hade haft, blir aktuell först när säljaren bevisligen inte haft faktiskt vetskap om förhållandet. Det är därmed närmast tal om en bevislätnadsregel, snarare än att säljaren i allmänhet skulle vara skyldig att undersöka avtalsföremålet för att skaffa sig sådan kunskap.

¹⁵⁵ Kihlman s 309f. Exemplet rör uppenbarligen fast egendom, men det principiella resonemanget torde vara giltigt såväl avseende lös sådan.

¹⁵⁶ Kihlman s 310. I det fall köparen lyckats visa att säljarens vetskap i och för sig bör verka riskförändrande, kan säljaren ändå freda sig, t ex genom att visa att köparen hade motsvarande kunskap (Kihlman s 311).

intresserade av vilken betydelse säljarens vetskap skall tillmätas, är (ogiltighets)reglerna i AvtL om tro och heder samt förklaringsmisstag en god utgångspunkt.¹⁵⁷

I AvtL finner vi ett antal normer för att bestämma vilka rättsfakta som är av betydelse vid bedömningen av om ett visst förfarande är förkastligt. Här skall särskilt behandlas ”den lilla generalklausulen” i 33§ AvtL, i vilken det framgår att omständigheterna vid rättshandlingens tillkomst inte får ha varit sådana, att det skulle strida mot tro och heder att med vetskap om dem åberopa rättshandlingen.¹⁵⁸ Gränsen mellan vad som bara är ett utnyttjande av överlägsen affärskicklighet – vilket är tillåtet – och att på ett ohederligt sätt utnyttja motpartens okunskap om vissa förhållanden, är mycket svår att med bibehållen rättssäkerhet dra generell. Det har i doktrinen argumenterats för såväl en vidsträckt tillämpning av 33§ AvtL med en tillhörande sträng syn på vad som är i enlighet med tro och heder – i syfte att gynna den allmänna moralen i affärslivet – som för ett synnerligen restriktivt nyttjande, begränsat till fall av ”kvalificerad omoral”.¹⁵⁹ Kihlman är av uppfattningen att den hederlighetsnorm som uttrycks i lagrummet och, i någon mån, preciseras i motiven bör tillämpas flexibelt, såväl i förhållande till vad som kan anses hederligt vid tidpunkten för avtalets ingående och i det aktuella avtalsförhållandet som i den berörda branschen.¹⁶⁰ Även med Kihlmans teori stannar dock den rättsdogmatiska analysen av gränsdragningsproblematiken endast vid att ett förtigande inte får vara ohederligt, dvs att vi inte kommer närmare en lösning av *när* ett förtigande skall anses ohederligt.

I syfte att kunna identifiera ett ohederligt förtigande i det enskilda fallet, använder sig Kihlman av en tankemodell grundad i ekonomisk teori. Han utgår ifrån att en regel som innebär att en part alltid är tvungen att upplysa motparten om allt han känner till – om avtalsföremålet och andra omständigheter som kan tänkas vara av betydelse för motparten – skulle leda till att alla vore benägna att i mesta möjliga mån vårda sin okunskap, varför det vore en dålig regel.¹⁶¹ Istället bör man, enligt Kihlman, fråga sig varför säljaren har viss information och varför köparen inte har den, innan man beslutar om säljaren förfarit ohederligt genom att förtiga informationen. Härvid är det av betydelse huruvida säljaren gjort någon särskild investering för att erhålla informationen och, om så är fallet, för vilket ändamål säljaren skaffat sig informationen. Det kan nämligen argumenteras för att endast

---

¹⁵⁷ Se Kihlman s 345, vars utgångspunkt är att AvtL:s ogiltighetsregler i första hand tar sikte på den egna rättshandlingen, snarare än att de nödvändigtvis resulterar i att hela avtalet ogiltigförklaras.

¹⁵⁸ Jfr verkan av säljarens handlande på köparens undersökning, 20§ st 2.

¹⁵⁹ Kihlman s 336ff.

¹⁶⁰ Kihlman s 339.

¹⁶¹ Information (och då korrekt sådan) är fundamentalt för att en, för båda parter, gynnande transaktion skall komma till stånd. Avsaknad av information (kunskap) innebär att risken ökar avseende det förhållande varom information saknas. Om den förväntade risken överstiger den förväntade nyttan av transaktionen, kommer enligt ekonomisk teori något avtal aldrig till stånd. Det är således inte ekonomiskt effektivt att införa eller tillämpa regler, som är ägnade att minska aktörernas vilja att tillskansa sig kunskap.

sådan information som ”typiskt sett inte är ett resultat av att just den informationen sökts, liksom sådan information som i och för sig är ett resultat av att den informationen sökts, men där skyldigheten att upplysa inte kan anses ha påverkat viljan att söka efter den”, behöver överlämnas till motparten.¹⁶² Det sagda skall illustreras med ett exempel. Pondera att aktieägare X vet att hans aktier, på en förestående konkurs, snart kommer att bli värdelösa och därför säljer dessa till Y, utan att vidarebefordra sin kunskap till den godtroende köparen. Bör X:s vetskap tillmätas betydelse om:

- 1) X tillskansat sig denna vetskap genom att grundligt analysera bolagets räkenskaper, vilka även står tillgängliga för Y?
- 2) X har fått informationen i egenskap av styrelseledamot i bolaget?

I fall 1) måste informationen anses vara ett resultat som typiskt sett följer av den gjorda informationsökningen, varför X inte skulle vara skyldig att lämna Y upplysningar om förhållandet för att undgå ansvar, i vart fall då Y med samma arbetsinsats skulle kunna uppnå motsvarande vetskap. Under de omständigheter som föreligger i situation 2) så har X emellertid inte gjort någon särskild investering för att uppnå sin kunskap, varför hans kunskap i det fallet inte är lika skyddsvärd.¹⁶³ På samma sätt saknas i princip skäl att skydda säljarens vetskap, när denna är ett resultat av slumpmässiga omständigheter eller en undersökning vidtagen i ett annat syfte än att förbättra sin position i anledning av den förestående transaktionen.¹⁶⁴

Avgörande för om säljarens vetskap skall få förskjuta riskfördelningen är således, enligt den argumentation Kihlman för, huruvida köparens förväntade kostnad – för att nå samma kunskapsgrad som säljaren – överstiger den kostnad som säljaren har haft för att skaffa sig informationen. I många fall torde inte heller detta vara en alldeles enkel bedömning att göra, men vissa principiella slutsatser låter sig ändå dras. Kihlman anser, enligt min mening med fog, att i vart fall då ”säljarens vetskap varit gratis – i hans roll som säljare – och där det kommer att innebära kostnader för köparen att erhålla motsvarande kunskap [vilket i princip alltid är fallet, min anm.]”, bör risken för att köparens förväntningar inte uppfylls i det avseendet läggas på säljaren.¹⁶⁵ Det är dock inte lämpligt att låta information som säljaren inför avtalet har investerat tid och pengar i påverka riskfördelningen, eftersom säljaren då skulle tvingas att ge bort information till köparen som säljaren inte fått gratis.¹⁶⁶

---

¹⁶² Kihlman s 340. Förtigande av information som inte uppfyller dessa förutsättningar, skulle således inte vara ohederligt.

¹⁶³ Kihlman s 340f.

¹⁶⁴ Som exempel på sådana situationer nämns att säljarens vetskap kan vara en slumpmässig följd av att han besittit varan en tid eller resultatet av en undersökning av egendom som han äger, snarare än egendom som han *skall sälja*, (Kihlman s 341f).

¹⁶⁵ Kihlman s 342f.

¹⁶⁶ Kihlman s 342. En sådan ordning skulle, som nämnts ovan, medföra att säljaren skulle avhålla sig från att skaffa sådan information, eftersom hans därmed uppnådda vetskap blir utan självständigt värde och endast kan försätta honom i en sämre situation.

Tilläggsregeln kan också tillämpas i det fall innehållet i köparens förklaring inte speglar hans förväntning.¹⁶⁷ Då det i allmänhet inte är förenat med någon kostnad att inse motpartens misstag, bör viljeförklaringens mottagare i princip stå risken för ett misstag om vilket han har vetskap.

I AvtL finns förklaringsmisstagen reglerade i 32§ st 1. Bestämmelsen är avsedd att möjliggöra ett fastställande av det objektiva förklaringsinnehållet utifrån rättshandlingens uttryck eller, m a o, ”korrigera rättshandlingen så att den blir som den var avsedd att vara”.¹⁶⁸ Vid en prövning enligt tilläggsregeln är köparens förväntningar skyddade, när säljaren känner till förklaringsmisstaget.¹⁶⁹ Kihlman nämner som exempel NJA 1921 s 511, där köparen av en vara betecknad ”torrmjök” förväntade sig en fetthalt om minst 15%, medan säljaren ansåg en sådan beteckning medföra en maximal fetthalt om 1,9%. Mjölkpulver med en sådan fetthalt som köparen önskade betecknades i handeln som ”sötmjölkspulver”, varför köparens förväntning inte hade stöd av rättshandlingens innehåll. Då säljaren varken insett eller bort inse köparens förklaringsmisstag, gavs dock köparens oriktiga föreställning om varan inte företräde framför säljarens korrekta.¹⁷⁰

4.4 Förhållandet mellan AvtL och tilläggsregeln

Ovan har gjorts flera hänvisningar till AvtL:s ogiltighetsregler, vilka enligt vissa uppfattningar normalt leder till att *avtalet* anses ogiltigt. Kihlman argumenterar ivrigt för sin motstående uppfattning – att det endast är den egna rättshandlingen som kan angripas och detta, beroende på omständigheterna, endast i viss mån – och för ett långt resonemang om förhållandet mellan nullitet och angriplighet, om rättshandlingars delbarhet samt om ogiltighetsbegreppet.¹⁷¹ Ett uttalat syfte med undersökningen är att undersöka huruvida riskfördelningen skiljer sig åt, beroende på om AvtL eller tilläggsregeln tillämpas.¹⁷² Kihlman kommer, med resonemanget om ogiltighetsbegreppet, till slutsatsen att någon sådan skillnad inte föreligger.¹⁷³ Det bakomliggande syftet med undersökningen torde delvis vara att motivera tilläggsregelns existens, som en möjlighet för domstolen att inom ramen för den köprättsliga bedömningen – med t ex den allmänna normen om tro och heder i 33§ AvtL – modifiera köparens rättshandling så

---

¹⁶⁷ Huvudregeln är uppenbarligen av föga nytta för köparen i den situationen, då en förnuftig köpare inte hade förväntat sig att erhålla något som inte överensstämmer med förklaringen (Kihlman s 343).

¹⁶⁸ Kihlman s 352.

¹⁶⁹ Kihlman s 343.

¹⁷⁰ Kihlman s 344.

¹⁷¹ Kihlman s 345ff.

¹⁷² Kihlman s 325.

¹⁷³ Kihlman s 391ff. Man bör enligt Kihlman (s 353) skilja på behandlingen av rättshandlingar som framkallats av ogiltighetsgrunden (vilka i sin helhet skall ogiltigförklaras) och sådana som endast fått ett avvikande innehåll på grund av ogiltighetsgrunden (vilka skall modifieras).

att den motsvarar det löfte som skulle ha avgivits om säljaren handlat korrekt, istället för att behöva välja mellan att anse säljaren fri från ansvar eller att anse hans förfarande vara i strid mot tro och heder.¹⁷⁴ Här skall anmärkas att det, med hänsyn till processuella restriktioner, dock torde krävas att köparen åberopar säljarens onda tro som grund för sin talan. Tillägsregelns existensberättigande torde därutöver förutsätta att ett köparens åberopande av en viss avtalsrättslig ogiltighetsgrund, inte kan leda till en önskad modifiering. Då KöpL erbjuder långt fler påföljdsalternativ än prisavdrag och hävning – t ex avhjälpande och omleverans – får vi anta att tillägsregeln kan motiveras även på den grunden.

4.5 NJA 2007 s 86

I NJA 2007 s 86 var bland annat fråga om säljarens vetskap om ett fel kunde ådra honom ett ansvar som inte skulle ha funnits om säljaren saknat kännedom om felet. Köparen (M) hade förvärvat en fastighet av säljaren (G) och i samband med köpet vidtagit en sedvanlig undersökning av densamma. Vid sin undersökning upptäckte M emellertid inte den närbelägna motocrossbanan, vilket han hade kunnat göra utan större svårigheter. Ovetande om banans existens fanns det naturligtvis inte heller någon anledning för M att misstänka att fastigheten skulle vara utsatt för buller på en relativt frekvent basis. Då M insett sitt misstag väckte han talan mot G, som dock invände att M inte ägde åberopa bullret såsom ett fel, eftersom M borde ha upptäckt motocrossbanan vid sin undersökning av fastigheten och med vetskap om denna ha insett att bullret kunde vara av viss omfattning. G själv hade fört en kamp i syfte att begränsa bullret från motocrossbanan genom förbud mot körning på kvällar och helger, samt i en framställan till kommunen påpekat att bullret ”var en stor olägenhet för de boende”. Det var därför av uppenbara skäl ostridigt i målet att G känt till det fel som M åberopade.

Efter att ha konstaterat att bullret visserligen var av en sådan omfattning att det utgjorde ett fel, men att köparen borde ha upptäckt felet vid sin undersökning och därför som utgångspunkt inte äger åberopa det, prövade HD huruvida G:s *vetskap* om felet ändå gav M rätt att åberopa detsamma. Så hade, enligt HD, varit fallet om G:s förtigande varit att anse som ett svikligt förledande eller annat ohederligt förfarande, vilket det inte *nödvändigtvis*¹⁷⁵ var fråga om här. Men – fortsätter HD efter att ha hänvisat till ett antal rättsfall – det är inte nödvändigt att ett förfarande kan inordnas under 30 eller 33§§ AvtL, för att säljarens vetskap och förtigande skall medföra att köparen får göra gällande att fastigheten är felaktig, trots att han bort ha

---

¹⁷⁴ En sådan möjlighet skulle enligt Håstad (JT92/93 s 615f) vara av godo, då domstolar och skiljenämnder i allmänhet är obenäga att klassificera ett handlande som svek eller i strid mot tro och heder.

¹⁷⁵ HD ansåg dock att säljarens underlåtenhet att lämna upplysning i dylika situationer i allmänhet kan anses strida mot tro och heder. JR Håstad, som medverkade vid domen, har i en senare artikel antytt att säljarens beteende i det aktuella fallet mycket väl kunde ha ansetts strida mot tro och heder (Håstad (JT07/08) s 45).

upptäckt felet vid sin undersökning. HD ansåg det visat att G – till följd av att M inte tagit upp frågan om buller från motocrossbanan – måste ha varit *medveten om* att M i vart fall inte insåg bullrets omfattning och att G – med hänsyn till den energi han själv lagt ned i syfte att minska bullret – måste ha *förstått att* bullret kunde vara avgörande för M:s beslut att köpa fastigheten. Då G trots dessa insikter inte upplyst M om det rätta förhållandet, utan snarare utnyttjat dennes okunskap, tillerkändes M rätt att åberopa felet.

Avgörandet har kritiserats av Grauers¹⁷⁶, som anser det innebära ett införande av en generell upplysningsplikt för fastighetssäljaren. Kritiken har replikerats av Håstad¹⁷⁷, som i vissa centrala delar har förtydligat HD:s resonemang. Utan att närmare gå in på huruvida det är lämpligt att en domare överhuvudtaget – utöver domskälen och därtill anslutna tillägg – kommenterar ett avgörande i vilket han varit delaktig, skall jag redogöra för ett par väsentliga delar av polemiken. Grauers farhågor synes närmast vara grundade i att det av avgörandet skulle följa att köparens s k undersökningsplikt kan komma att få ge vika för säljarens s k upplysningsplikt, innebärande att köparen inte behöver undersöka omständigheter som säljaren måste kunna antas känna till. Håstad tillbakavisar detta påstående och menar att en generell upplysningsplikt ingalunda kan utläsas ur HD:s domskäl, utan att en sådan ”plikt” endast föreligger under de (och jämförbara) omständigheter som var aktuella i motocrossbanefallet. Det senare uttalandet tyder på att en gräns mellan riskförändrande respektive icke-riskförändrande vetskap hos säljaren måste dras. Enligt min mening kan en sådan åtskillnad med fördel göras i enlighet med de premisser som följer av tilläggsregeln.

HD tillämpade inte Kihlmans modell på den aktuella situationen, men domskälen talar i vart fall inte emot att den ändå beskriver rättsläget på ett adekvat sätt. Som HD anför måste G ha varit medveten om M:s *obefogade* förväntning, att fastigheten skulle vara fri från motocrossbuller. Vidare hade G uppenbarligen erhållit sin kunskap – om såväl bullrets existens som dess betydelse för fastighetens värde – i sin roll som ägare av fastigheten, varför G:s kostnad för kunskapen i egenskap av säljare var lika med noll. Detta innebär med nödvändighet att den ovetande M:s förväntade kostnad för att erhålla samma kunskap som G överstiger den senares. En prövning enligt tilläggsregeln leder således till samma resultat som HD på delvis oklara grunder kommit fram till.¹⁷⁸

Att ett liknande ansvar för säljaren på grund av vetskap kan komma ifråga även vid köp av lös egendom – och då även om varan inte sålts med allmänt förbehåll – antyds, inte särskilt subtilt, i domskälen.

---

¹⁷⁶ Grauers(JT06/07) s 890ff.

¹⁷⁷ Håstad(JT07/08) s 44ff.

¹⁷⁸ Det skall här sägas att HD:s domskäl antyder ett resonemang enligt 19§ st 1 p 2 KöpL. Säljaren *underlät att upplysa* köparen om ett *väsentligt* förhållande som han *kände till* och som *inverkat på köpet*. Enligt min mening bör frågan om vad ”köparen med fog kunde räkna med att bli upplyst om” – vilket är det ytterligare rekvisitetet i nämnda lagrum – kunna avgöras med en tillämpning av Kihlmans modell.

5 Standard in dubio

5.1 Inledning

Det är naturligtvis vanskligt att på överlåtelser av komplexa egendomsslag – som till sin natur är unika – tillämpa ett regelverk som i första hand är avsett att reglera köp av enskilda ting, för vilka det inte sällan finns en adekvat och vidlyftig jämförelsenorm i form av liknande objekt. Felbedömningens utgångspunkt, såsom den traditionellt har uttryckts, i – förutom avtalad (konkret) standard – för egendomen normal (abstrakt) standard, är till liten nytta när det inte finns någon lämplig egendomsmassa att jämföra köpobjektet med. Uppdelningen i konkreta och abstrakta fel har dessutom på senare tid förkastats såsom endast ägnad att skapa förvirring och varande utan särskilda rättsverkningar.¹⁷⁹ Enligt min mening är det dock i högsta grad fruktbart att undersöka huruvida en allmänt tillgänglig jämförelsenorm – en abstrakt standard – för köpobjektet kan identifieras och huruvida avvikelser från en sådan kan konstateras, när vad som (i vid mening) avtalats inte förslår till att ge köparen fog för sina förväntningar.

Kihlman påpekar att den traditionella indelningen snarare tar sikte på om köparens förväntningar har stöd *i* avtalet, än – vilket är avgörande för felbedömningen – om förväntningarna har stöd *av* avtalet.¹⁸⁰ En bedömning *av huruvida* det är avtalets beteckning av sitt föremål, säljarens handlande eller andra omständigheter som är ägnade att ge köparen fog för sina förväntningar är således inte nödvändig, när slutsatsen är att köparens förväntningar faktiskt var befogade. Att *indelningen* i konkreta respektive abstrakta *fel* inte har någon verkan på *riskfördelningen* – säljaren står uppenbarligen risken för både konkreta och abstrakta fel¹⁸¹ – innebär dock inte att en *identifiering* av den med fog förväntade *standard* på det överlåtna är lika meningslös. Som nämnts har en köpare alltid fog för att förvänta sig att köpobjektet motsvarar såväl konkret som abstrakt standard. När en abstrakt standard inte står till buds – i det att köpobjektet är av sådan speciell karaktär att det saknas en adekvat jämförelsenorm – uppkommer frågan om vilka förväntningar en förnuftig köpare över huvud kan ha på köpobjektet.

Den i GköpL gjorda distinktionen mellan leveransavtal (genusköp) och köp av bestämt gods (specieköp), har med hänvisning till bristande ändamålsenlighet inte givits någon särskild plats i vårt nuvarande regelkomplex.¹⁸² För en principiell diskussion om köparens förväntningar är emellertid åtskillnaden fortfarande av intresse, enär en förnuftig köpare av ett genusobjekt förväntar sig att varan skall motsvara ”den mängd ur vilken

---

¹⁷⁹ Hultmark s 27f och Lindskog(SvJT) s 108f.

¹⁸⁰ Kihlman s 39f och s 109.

¹⁸¹ Kihlman s 40.

¹⁸² Se prop. 1988/89:76 s 28.

[objektet] är taget”¹⁸³, under det att förvärvaren av ett specieobjekt – vilket per definition saknar jämförelseobjekt – inte har möjlighet att grunda några förväntningar på ett sådant underlag. Vid köp av sådana (genus)objekt för vilka det finns en jämförelsenorm i form av ”liknande varor, som säljs under liknande förhållanden, på liknande villkor och till liknande pris”¹⁸⁴, behöver parterna inte specificera varans egenskaper särskilt utförligt i avtalet. Det följer istället av den sålunda identifierbara massan – jämförelsenormen – att köpobjektet skall vara beskaffat på visst sätt, om inte annat följer av avtalet. Specieköparen får motsatsvis finna sig i att normalt inte ha fog för att förvänta sig mycket annat, än vad som kommit till direkt uttryck i avtalet.¹⁸⁵

Även specieföremål kan dock i vissa avseenden vara likartade och således besitta egenskaper av genuskaraktär. När sådana gemensamma drag hos annars utpräglade specieobjekt – som exempelvis företag och begagnade villafastigheter – kan identifieras, finns ingen anledning att i felbedömningshänseende behandla brister i dessa annorlunda än man hade gjort om fråga varit om köp av ett rent genusobjekt. Av det sagda följer att egenskaper som är gemensamma för (i vid mening) liknande köpobjekt, inte heller vid specieköp behöver beskrivas särskilt i avtalet. En annan sak är att förnuftiga köpare av genusföremål kan ha fler ”allmänna” förväntningar om avtalsföremålet än specieköparen, eftersom fler egenskaper kan tänkas vara gemensamma.¹⁸⁶

Huruvida man väljer att benämna ett köpobjekts egenskaper – vilka köparen med stöd av en tillgänglig jämförelsenorm med fog kan förvänta sig föreligga – som genusegenskaper eller som utgörande en abstrakt standard, är enligt min mening således endast en smakfråga.¹⁸⁷ Jag har valt att benämna en sådan beskaffenhet hos köpobjektet som köparen med fog kan förvänta sig föreligga om inget annat avtalats, som ”standard in dubio”¹⁸⁸. Detta skall dock inte uppfattas som något annat än en terminologisk skillnad, enligt min mening påkallad av ovan nämnda benägenhet hos vissa författare att förkasta begreppsparret ”abstrakt” och ”konkret” standard. Av större betydelse är att jämförelsenormens omfattning till stor del torde vara beroende av hur köpobjektet beskrivits i avtalet. Det har t ex hävdats att en företagsköpare skulle kunna grunda befogade förväntningar på det faktum att företaget verkar i en viss bransch, i vilken företag uppvisar vissa gemensamma egenskaper.¹⁸⁹ I den mån en sådan branschstandard kan identifieras torde dock – för att den skall kunna utgöra jämförelsenorm i det enskilda fallet – krävas att parterna beskrivit köpobjektet (företaget) på ett

---

¹⁸³ Kihlman s 127.

¹⁸⁴ Kihlman s 107.

¹⁸⁵ Kihlman s 126f.

¹⁸⁶ Kihlman s 127f.

¹⁸⁷ Det kan möjligen argumenteras för att köparens förväntningar om att varan skall besitta genusegenskaper, är befogade redan genom att varan av parterna betecknats på visst sätt och att standarden därför alltid följer av avtalet (naturligtvis förutsatt att inget avtalats om avvikelser därifrån). ”Abstrakt standard” i den mening som tidigare avsetts (se Grauers(Dr) s 62), blir då ett begrepp utan självständig betydelse.

¹⁸⁸ Vilket för läsaren torde förklara titeln på detta kapitel.

¹⁸⁹ Johansson s 95f.

sådant sätt att det kan hänföras till branschen ifråga, alternativt att omständigheterna i övrigt kring köpet varit sådana att förväntningar om en viss (särskild) standard varit befogade.¹⁹⁰ Det är varken möjligt eller meningsfullt att inom ramen för denna framställning söka identifiera vissa för företag *branschspecifika* genusegenskaper, varför jag i det följande – såvitt avser företagsöverlåtelser – kommer att koncentrera mig på för *aktiebolag i allmänhet* gemensamma egenskaper.

5.2 Köpobjektets karaktär

Det har gjorts åtskilliga försök att dra en skiljelinje mellan vad som anses vara ett rimligt respektive orimligt säljaransvar vid aktieköp, ofta i förhållande till säljarens möjligheter till insyn och påverkan av aktiebolagets verksamhet. Inte sällan torde den felaktiga uppfattningen att en säljare av enstaka aktier – av endast den anledningen – bär ett lindrigare ansvar än en säljare av majoriteten eller samtliga aktier i ett bolag, vara motivet till att en lämplig distinktion eftersökts.¹⁹¹ En sådan uppfattning förutsätter att KöpL som utgångspunkt inte är tillämplig vid köp av *aktier*, utan endast blir aktuell om aktieöverlåtelser är så omfattande att fråga är om köp av *rörelse*.¹⁹² Här skall emellertid inte den frågan närmare uppmärksammas. I fokus är istället inte *om* utan *hur* KöpL:s bestämmelser skall tillämpas, varvid ovan nämnda diskussion får tjäna som jämförelseobjekt.

På frågan om ”foget” i köparens förväntningar i anledning av ett *aktieköp* påverkas av att säljaren innehar viss andel av aktierna eller rösterna¹⁹³, att köpet föregåtts av någon typ av förhandling¹⁹⁴ respektive att aktierna är föremål för marknadsnotering¹⁹⁵, torde svaret vara nej. Pondera t ex att A köper marknadsnoterade aktier i X AB av B och att någon form av avvikelser från A:s förväntningar påträffas. Är det rimligt att A:s förväntning om att bristen inte skulle belasta köpobjektet var obefogad *av den anledningen* att aktierna var föremål för notering, under det att samma förväntning om samma aktier skulle vara befogad om aktierna hade varit onoterade? Då det vidare i regel är utan betydelse för felbedömningen huruvida säljaren känt

---

¹⁹⁰ Ett sådant ”hänförande till branschen” torde exempelvis kunna uppnås genom att bolagets verksamhetsbeskrivning tillfogas avtalet eller, för den delen, att säljaren på något annat sätt beskriver företaget som verkande inom visst område. Möjligen kan köparen in dubio med fog förvänta sig att bolaget drivs i enlighet med det i bolagsordningen fastställda verksamhetsföremålet (se 3 kap 1§ p 3 ABL), men det är på intet sätt givet att en förnuftig köpare med ledning av det ofta tvetydigt avfattade verksamhetsföremålet förväntar sig att bolaget verkar inom ett snävare branschområde. Avgörande blir i samtliga fall huruvida företaget i den sålunda identifierade branschen uppvisar några gemensamma egenskaper, vilka en köpare i anledning av beskrivningen med fog kan förvänta sig.

¹⁹¹ Enligt vissa uppfattningar (t ex Johansson s 91ff och Karnell s 286ff) är ansvaret för en säljare av en enstaka aktie begränsat till att aktien existerar och kan ”göras gällande” gentemot bolaget (se 9§ st 2 SkbrvL).

¹⁹² Frågan om KöpL:s tillämplighet vid aktieköp behandlas ovan.

¹⁹³ Jfr Johansson s 91ff och Karnell s 286ff.

¹⁹⁴ Jfr Sacklén s 812ff.

¹⁹⁵ Hultmark s 89ff.

till eller bort känna till avvikelser, är det knappast fruktbart att parternas eventuella förbindelse med varandra – i form av förhandlingar – tilläggs avgörande relevans för säljarens ansvar. Av samma anledning ser jag inga skäl att tillmäta säljarens andel av den totala aktiemassan särskild betydelse vid felbedömningen.

Däremot kan samtliga ovan nämnda omständigheter vara relevanta vid utredningen av vad som är det *reella* köpobjektet. Även vid en sådan bedömning bör dessa omständigheter dock knappast kunna föranleda mer än en presumtion – vilken kan brytas – om att köpet avsett viss annan egendom än det *formella* köpobjektet. Med hänsyn till avtalsfriheten i allmänhet och KöpL:s dispositiva karaktär i synnerhet, vore det nämligen enligt min mening mycket olyckligt om sådana statiska förhållanden – som i sig inte påverkar köpobjektets beskaffenhet i något avseende – tillåts vara avgörande vid bedömningen av om köpobjektet är avtalsenligt eller ej.¹⁹⁶ Då den relevanta frågan enligt mitt resonemang inte handlar om tillämplig lag – utan om vilka förväntningar köparen med hänsyn till det överlåtna har fog för – tillåts parterna att fritt disponera över riskfördelningen, ohämmade av eventuella tveksamheter kring t ex säljarens inflytande i bolaget. En sådan ordning – vilken torde göra de med avtalet förknippade riskerna såväl mer förutsebara som lätthanterliga – är också ägnad att främja samhällsekonomisk effektivitet, inte minst av den anledningen att transaktionskostnaderna hålls nere.

Med förutsättningen att KöpL:s regler skall tillämpas vid köp av aktie, blir i första hand *vad som egentligen* sålts och vad köparen i anledning därav med fog kan förvänta sig, avgörande för felbedömningen.¹⁹⁷ Det intressanta vid prövningen av en aktieköparens felanspråk blir således inte hur stor andel aktier som överlåtits (vilket är den distinktion som traditionellt ansetts vara avgörande), utan om överlåtelsen de facto avsett aktier, en rörelse eller någon annan specifik egendom samt vilka förväntningar därom som har varit befogade.

5.2.1 Köp av aktie

Redovisningstekniskt synes det normala vara att klassificera aktieinnehav efter omsättningsbarhet, där onoterade aktier regelmässigt antecknas som anläggningstillgångar, under det att noterade sådana utgör omsättningstillgångar.¹⁹⁸ Det synes också vara just möjligheten att snabbt

---

¹⁹⁶ Felbedömningen måste med nödvändighet göras först när det står klart vad som har överlåtits – dvs vid en tidpunkt då dessa omständigheter torde ha spelat ut sin roll.

¹⁹⁷ Kihlman s 195. Se härtill nämndens resonemang i Skiljedom(1986) s 48 vari sägs att ”föremålet för överlåtelsen [...] har gällt inte en eller flera aktier utan en rörelse”. Jfr dock Johansson s 90f.

¹⁹⁸ Se Sandström s 91ff och Edenhammar/Thorell s 75. Om bolaget innehar noterade aktier och fråga är om ”ett varaktigt ägande och betydande inflytande” i bolaget, torde dessa dock redovisas som (en finansiell) anläggningstillgång (se Sandström s 65, Edenhammar/Thorell s 116 och 1 kap 5§ samt 4 kap 1§ ÄRL). Min distinktion kan därför med rätta anses missvisande, men är endast avsedd att påvisa möjliga skäl till varför noterade aktier –

omsätta noterade aktier – tillsammans med det faktum att försäljningssättet inte förutsätter en direktförbindelse mellan köpare och säljare – som föranlett ståndpunkten att en noterad aktie är från en onoterad sådan väsensskild.¹⁹⁹

Frågan är om det vid felbedömningen finns anledning att skilja på köp av aktier – vilka gjorts i investerings- snarare än kontrolleringssyfte – som är noterade respektive onoterade. En investering i form av ett aktieköp i ett onoterat bolag torde visserligen normalt kräva en mer långsiktig planering än vid aktieköp över börs, då en framtida försäljning blir mer otymplig.²⁰⁰ Vidare är ägarkretsen i onoterade bolag – till skillnad från de noterade – vanligen inte mer omfattande än att samtliga kan kontaktas och därmed viss (informell) kontroll kan utövas även av en mindre aktieägare. De här nämnda omständigheterna är emellertid endast något en presumtiv aktieköpare bör överväga – innan han bestämmer sig för att placera sitt kapital – och inte i sig bestämmande för vad en köpare med fog kan förvänta sig att erhålla.

Avgörande torde istället vara huruvida aktieköparen (i investeringsyfte) köpt aktier eller (i kontrolleringssyfte) köpt en (del av en) rörelse. Då inte storleken på den förvärvade aktieposten (eller dess noteringsstatus) kan tillmätas avgörande betydelse för vad som har förvärvats – vi kan t ex tänka oss att en entreprenör överlåter en ansenlig aktiepost till en ”silent partner” som har större intresse av en (förväntad) framtida avkastning på sina värdepapper än rörelsen i sig, att någon köper en aktiepost om 5% av ett börsbolag i syfte att (på olika sätt) kunna styra bolagets verksamhet liksom att en småsparare istället för ”osäkra” börsaktier köper en mindre post i det lokala måleriföretaget – synes parternas beteckning av köpobjektet vara en lämplig utgångspunkt. Det är således inte heller avgörande huruvida parterna *har* förhandlat, utan – naturligt nog – *vad* de vid sin eventuella förhandling överenskommit skall överlåtas. En annan sak är att vid köp över börs – av Sacklén benämnda ”icke-förhandlade köp”²⁰¹ – köpobjektet i princip uteslutande betecknas såsom aktie.

När fråga är om köp av (en eller flera) aktier, torde såväl köpare som säljare utgå ifrån att köpobjektet är ett finansiellt instrument (dvs en ”ren aktieöverlåtelse”²⁰²), snarare än köp av en rörelse eller del därav. Köparen kan då inte med fog förvänta sig annat än att erhålla aktier (av en viss typ) i ett visst bolag, dvs att aktierna besitter aktiers primära genusegenskap: att utgöra andelsrätter i det företag de avser.²⁰³ Vid köp över börs eller annan marknadsplats torde normalt inte finnas anledning att anse köpobjektet vara någonting annat än aktien såsom värdehandling – vars *värde* utgörs av mer

---

närmast instinktivt – även i felhänseende anses böra behandlas annorlunda än onoterade diton.

¹⁹⁹ Se Hultmark s 89.

²⁰⁰ Naturligtvis förutsatt att aktierna förblir onoterade.

²⁰¹ Sacklén s 815ff.

²⁰² Karnell s 274.

²⁰³ Kihlman s 195. Vilka rättigheter köparen av sådan andelsrätt med fog kan förvänta sig att erhålla har diskuterats närmare ovan (se kap 2).

eller mindre spekulativa antaganden från såväl marknadens och säljarens som köparens sida²⁰⁴ – och det kan antas att varken köpare eller säljare är av en annan uppfattning. När köpet har föregåtts av en förhandling mellan parterna – vilket kan vara fallet vid såväl överlåtelse av noterade som onoterade aktier – får omständigheterna i det enskilda fallet, t ex köpobjektets beteckning i avtalet, avgöra om fråga är om en aktieöverlåtelse eller överlåtelse av annan egendom medelst aktier. Till det sagda skall läggas att *aktieköparen* ytterligt sällan torde göra en substansvärdering²⁰⁵ av det bolag vari aktierna representerar andelsrätter – när det inte är bolagets egendom som är föremål för köp – utan istället baserar sin värdering på omständigheter som traditionellt ansetts²⁰⁶ falla under köparens riskområde, såsom bolagets marknadsposition och framtida utveckling. En grundläggande förutsättning för att aktieköparen skall få ta del av bolagets (förhoppningsvis) gynnsamma utveckling, är att aktierna han köpt de facto är aktier i bolaget – i den betydelsen att de besitter ovan nämnda genusegenskap – vilket köparen med fog kan förvänta sig. Köparen torde däremot inte kunna hysa några befogade förväntningar om bolagets verksamhet i sig, då det – som nämnts – inte är denna som förvärvas.

Ovanstående resonemang kan anses väl säljarvänligt, då köparen lämnas att bära en ansenlig risk för oegentligheter och problem i bolaget som förelegat redan före överlåtelsen. Som svar härpå vill jag understryka att *aktieköp* till sin natur är spekulativa och aktiens värde är inte – till skillnad från en rörelse – beroende av i vems hand den ligger (eller vem som förvaltar den). Säljaren står uppenbarligen risken för att aktien (inkluderat framtida avkastning) är mer värd än försäljningspriset avspeglar, vilket samtidigt är en förutsättning för att en rationell person skall vilja köpa aktien. Omvänt står köparen, enligt min mening, risken för att han värderat aktien för högt, vilket på samma sätt är en förutsättning för att en rationell säljare skall godta erbjudandet. Det är tydligt att båda parter saknar den fullständiga information som krävs för att fatta ett rationellt beslut, varför detta baseras på mer eller mindre välgrundade antaganden, vars därmed förknippade risker påverkar priset. Med spekulationsmomentet för ögonen framstår riskfördelningen – likt den beskrivits ovan – som inte bara ekonomiskt ändamålsenlig utan också, i brist på en mindre ianspråkstagande term, rättvis. Naturligtvis kan det svårligen talas om spekulering från säljarens sida om han har särskild insyn i, och därmed vetskap om, värdeförändrande förhållanden i verksamheten. I sådana fall torde dock – om aktien är börsnoterad – insiderlagstiftningen och – vid privata köp – reglerna om säljarens vetskap som självständig grund för fel, åtminstone i någon mån verka avhållande för en presumtiv säljare respektive skydda en förfördelad köpare.²⁰⁷

---

²⁰⁴ Exempelvis tillmäts sedan 90-talet bolagets framtida kassaflöde stor betydelse vid värderingen av dess aktier (Edenhammar/Thorell s 42).

²⁰⁵ För en grundläggande genomgång av olika sätt att värdera ett företag hänvisas till Edenhammar/Thorell, s 169ff.

²⁰⁶ Hultmark s 171f.

²⁰⁷ Ett köprättsligt säljaransvar för börsförsålda aktier blir, med hänsyn till parternas anonymitet, förmodligen i princip aldrig aktuellt.

Avslutningsvis skall märkas att inget hindrar en aktieköpare från att på aktiebolagsrättslig grund föra en skadeståndstalan mot t ex revisorn²⁰⁸, när köpbeslutet baserats på ogrundat positiva prospekt eller annan bristfällig redovisning. Svårigheter med att kunna påvisa att felaktigheterna har inneburit viss specifik skada för aktieköparen, torde dock inte sällan göra sådana processer mindre framgångsrika.²⁰⁹

5.2.2 Köp av rörelse

Rörelseöverlåtelsen har i felbedömningshänseende länge utgjort ett gissel för rättsvetenskapen, åtminstone när rörelsen bedrivs i aktiebolagsform och överlåtelsens formella objekt är just aktierna i bolaget.²¹⁰ Med utgångspunkt i köparens befogade förväntningar framstår det dock som givet att – trots att en aktieköpare sällan med fog torde kunna förvänta sig mer än att erhålla aktierna – en köpare av aktier skall kunna ställa högre krav, när det faktiska (reella) köpobjektet är den av bolaget bedrivna rörelsen.²¹¹ En för felbedömningen fundamental fråga blir således – som nämnts – *vad* som enligt avtalet har varit föremål för överlåtelse, dvs ”en tolkning av avtalets beteckning av sitt föremål”, följt av vilka förväntningar på det sålunda bestämda köpobjektet som är befogade.²¹²

När fråga är om köp av en rörelse – eller, vilken benämning kan ha bidragit till vissa tankefel, ett ”bolag” – har det frågats dels om varje avvikelse i de i rörelsen (bolaget) ingående tillgångarna är att anse som fel, dels om olika felregler skall tillämpas beroende av i vilket egendomslag fel görs gällande.²¹³ En enligt min mening tilltalande lösning, framförd av Karnell²¹⁴, är att vid prövningen av huruvida köparens förväntningar varit befogade, en jämförelse med vad som kan anses ”normalt i rörelsen” måste göras. Det får t ex antas vara normalt i en industrirörelse att vissa maskiner är i behov av underhåll och reparation för att fungera optimalt, medan det inte torde anses höra till vanligheterna att hela eller delar av maskinparken är obrukbar. Vidare bör en speceriaffärsköpare in dubio få tåla att en viss del

---

²⁰⁸ Se 9 kap 3§ och 29 kap 2§ ABL.

²⁰⁹ Se HovR T 10081-06, jfr dock den skiljaktiga meningen i hovrätten.

²¹⁰ Det skall här återigen märkas att de grundläggande problemen – vilka de många gånger uppfinningsrika tankemodellerna (se särskilt Åhman s 480f) är avsedda att lösa – härrör från uppfattningen att SkbrvL, inte KöpL, skall tillämpas på aktieköp, under det att KöpL skall tillämpas på rörelseköp. De uppfattningar och resonemang som jag tillskriver vissa författare måste ständigt ses mot denna bakgrund.

²¹¹ Härmed avses inte den i och för sig inte ovanliga situationen, att *aktiebolaget* överlåter rörelsen till köparen genom en s k inkråmsöverlåtelse, utan att ägaren av aktiebolaget överlåter den i bolaget bedrivna rörelsen genom att överlåta bolaget. *Rörelsen*, oaktat att den råkar bedrivs i aktiebolagsform, är således det *reella* köpobjektet.

²¹² Kihlman s 196.

²¹³ Se t ex Lindskog(SvJT) s 130f.

²¹⁴ Karnell s 278f.

av lagret passerat bäst före-datum²¹⁵, men samtidigt med fog kunna förvänta sig att majoriteten av varorna är försäljningsbara. Fråga är här dock inte om en väsentlighetsprövning, i den meningen att "felet" skall ha betydelse för rörelsens "värde, sett som helhet"²¹⁶, utan om en bedömning av vad en rörelseköpare med fog kan förvänta sig om de i rörelsen ingående tillgångarnas beskaffenhet. En förnuftig köpare torde inte förvänta sig att rörelsetillgångarnas funktion, kvalitet och beskaffenhet i övrigt är bättre eller sämre än vad som normalt är fallet i *sådana* rörelser. Svaret på frågan om en avvikelse från rörelseköparens förväntningar i en enskild tillgång är att anse som köprättsligt fel, blir alltså beroende av huruvida avvikelsen i förhållande till rörelsen är att kategorisera som normal eller ej – dvs om rörelseköparen med fog kunde förvänta sig att de i rörelsen ingående tillgångarna var av en viss beskaffenhet. Viss egendom – som om den hade varit såld för sig hade ansetts behäftad med fel – kan således, med hänsyn till dess användbarhet i rörelsen, ändå vara av *tillräckligt* god beskaffenhet. En effekt av denna bedömning – vilken Karnell²¹⁷ med rätta tillskriver även sin modell och som i sig är av (ekonomisk) nytta – är att tvister om beskaffenheten av mindre betydelsefull och enstaka egendom i rörelsen inte torde slitas i någon högre utsträckning.²¹⁸

Liksom felbedömningen måste göras med beaktande av hur avvikelsen står i relation till den med fog förväntade standarden på rörelsen, bör samma felregler tillämpas oavsett i vilken typ av egendom i rörelsen som fel görs gällande. Det får antas att den problematik som Lindskog framförallt avsett med sin fråga (se ovan), hänför sig till den situationen att avvikelsen behäftar i rörelsen ingående fast egendom. Skall i det fallet ändå – den på förvärvet tillämpliga – KöpL användas vid felbedömningen och, om svaret är ja, vad får det för effekter? Min uppfattning är att – när en rörelse överlåts medelst aktier – bedömningen av huruvida fel föreligger skall göras inom ramen för på köpet tillämplig lag, oavsett vart i rörelsen avvikelsen föreligger. Det är också *rörelsen*, inte de däri ingående disparata egendomsslagen, som är det *reella* köpobjektet, varför felbedömningens utgångspunkt måste vara vad köparen med fog kunde vänta sig om *denna*. Avgörande blir då – i fastighetsfallet – om fastigheternas skick framstår som normalt med hänsyn till den rörelse som bedrivs därpå.²¹⁹ Jag ser ingen principiell anledning till varför en rörelsesäljare – trots den i JB stipulerade köparundersökningen, vilken i felbedömningshänseende torde vara den praktiskt mest viktiga skillnaden i förhållande till KöpL – skall kunna freda

---

²¹⁵ Här gör jag ett antagande, utan någon som helst empirisk grund, att ej tillräckligt snabbt omsatta varor i någon mån är ett normalt svinn inom matvaruhandeln. Se även Hultmark s 163 not 281 om viss utländsk praxis i frågan.

²¹⁶ Jfr Karnell s 279.

²¹⁷ Karnell s 279.

²¹⁸ Jag är medveten om att processkostnaderna vanligen avhåller en rättviselysten kontrahent från att pröva petitesser, men det kan ändå tänkas att – t ex när rörelsen och avvikelsen betingar större monetära värden – bedömningen av avvikelsens relation till rörelsen kan få självständig betydelse.

²¹⁹ T ex kan en fastighet varpå bedrivs miljöfarlig verksamhet tänkas i viss utsträckning vara förorenad, utan att fastigheten för den skull är av sämre beskaffenhet än köparen med fog kunnat förvänta sig. Se även Johansson (s 101f), om "fair wear and tear".

sig från anspråk grundade i att fastigheterna inte kan användas i rörelsen, med att köparen hade kunnat upptäcka avvikelserna vid en undersökning. Redan det faktum att fastigheterna brukas i rörelsen, torde in dubio vara ägnat att inge köparen en befogad förväntning om att de även fortsättningsvis kan göras det. I praktiken får det dock antas att rörelsesäljare i hög utsträckning uppmanar köparen att företa en mycket noggrann undersökning – vid vilken sådana avvikelser kan böra upptäckas – varför det här förda resonemanget möjligen (och knappt) är endast av teoretisk nytta.

I doktrinen har framförts vissa omständigheter som en aktiebolagsköpare²²⁰ in dubio med fog skall kunna förvänta sig förekomsten respektive frånvaron av. Jag skall i det följande redogöra för och diskutera dessa – aktiebolaget tillskrivna – genusegenskaper, med utgångspunkt i Hultmarks²²¹ disposition.

5.2.2.1 Bolagets räkenskaper

I ett rörelsedrivande aktiebolag kan antalet affärshändelser per dag vara mycket stort och – beroende på bolagets verksamhet – varje sådan transaktion kan vara av inte obetydlig dignitet. Det är varken fysiskt möjligt eller juridiskt gångbart att låta borgenärer, aktieägare eller fiskalen – vilka alla har ett intresse av hur bolagets finansiella ställning ser ut och utvecklar sig – ta del av bolagets räkenskaper direkt.²²² Ett aktiebolag skall därför (minst²²³) en gång varje år genomföra en massiv pappersexercis, syftande till att säkerställa att all nödvändig – och inte minst, i görligaste mån, korrekt – information om bolagets ställning når dess intressenter, i form av en årsredovisning. Denna består i sin tur av fyra handlingar – balansräkningen, resultaträkningen, tilläggsupplysningar samt förvaltningsberättelsen – och får, efter revision, inför stämman sällskap av en revisionsberättelse. Bolagsstämman har därefter att besluta om fastställelse av resultat- och balansräkningarna, disposition av vinst eller förlust enligt den sålunda fastställda balansräkningen samt huruvida styrelseledamöter och VD skall beviljas ansvarsfrihet. Det ankommer sedan på styrelsen att – för offentliggörande – tillsända Bolagsverket bestyrkta kopior av årsredovisningen och revisionsberättelsen, varpå den förstnämnda skall påtecknas stämmans beslut såvitt avser fastställelse av resultat- och balansräkningar samt vinst- eller förlustdisposition.²²⁴ Jag kommer utöver denna korta introduktion inte närmare gå in på den formalia som styr *handhavandet* av dessa viktiga redovisningshandlingar, då den i

---

²²⁰ Det är just denna benämning på överlåtelseobjektet som jag menar har bidragit till oklarheterna i debatten, i det att ett aktiebolag kan innefatta en rörelse, endast viss egendom eller vara ett s k lagerbolag (utan tillgångar/skulder utöver aktiekapitalet). De nedan diskuterade omständigheterna torde dock alla för sin relevans förutsätta att rörelse bedrivs i bolaget och, enligt mitt synsätt, att det är *rörelsen* som är det reella köpobjektet.

²²¹ Hultmark s 152ff.

²²² Se om distinktionen mellan de privata och offentliga sfären, Sandström s 85f.

²²³ En del bolag är skyldiga att även upprätta delårsrapporter (se 9 kap 1§ ÅRL).

²²⁴ Sandström s 94f.

sammanhanget väsentliga frågan om vilka handlingar som offentliggörs – och hur – torde vara klargjord.

Det är naturligtvis så att en årsredovisning som upprättats med mer eller mindre skönsmässiga värderingar och/eller är in absurdum detaljerad, helt eller delvis saknar värde som klargörande instrument. Årsredovisningen skall därför upprättas på ett överskådligt sätt och i enlighet med god redovisningssed²²⁵, liksom grunden för densamma – företagets skyldighet att löpande bokföra i princip alla affärshändelser – skall fullgöras i överensstämmelse med god redovisningssed²²⁶. I anledning av denna – för bland annat aktiebolag – lagstadgade skyldighet att upprätthålla viss kvalitet i sin redovisning, har aktiebolagsköparens förväntning om att företaget iakttar och har iakttagit god redovisningssed in dubio ansetts befogad.²²⁷ Hultmark motiverar sitt ställningstagande ytterligare med att aktiebolag i gemen tillämpar god redovisningssed, att aktiebolagsköparen (liksom säljaren) normalt förutsätter att så är fallet, att det finns en anseilig kontrollapparat för att tillse reglernas efterlevnad och att räkenskaperna ”ofta [...] spelar en avgörande roll både för köpare och säljare för att bestämma köpeskillingens storlek”.²²⁸

Fråga är alltså här om ett *köprättsligt* ansvar för säljaren avseende bolagets regelefterlevnad vid bokföring och redovisning, vilket – särskilt med hänsyn till att köparen med fog bör kunna förvänta sig att rörelsen han förvärvat lagenligt redovisar sin verksamhet – framstår välmotiverat. Enligt min mening förtas detta argument inte styrka i någon mån av det faktum, att det *aktiebolagsrättsliga* ansvaret för bolagets redovisning åvilar bolagsorganen.²²⁹ Säljarens eventuella vetskap om avvikelser eller medverkan till avvikelsernas uppkomst, är ju inte av betydelse vid bedömningen av det köprättsliga ansvaret enligt huvudregeln – för avvikelser från köparens befogade förväntningar. Däremot kan säljarens vetskap – som nämnts – tillerkännas avgörande betydelse när köparen inte haft fog för sina förväntningar, liksom köparen bör kunna förutsätta att av säljaren lämnade uppgifter i princip är korrekta, men det är härifrån skilda spörsmål.

Då köparens förväntning om att årsredovisningen upprättats i enlighet med god redovisningssed är befogad, uppkommer frågan om vad köparen med anledning av årsredovisningen med fog kan förvänta sig. Härvid bör hållas i minnet att redovisningen är ”en dokumentation av affärshändelser i förfluten tid”.²³⁰ Det förefaller mig därför uppenbart att köparen med fog endast kan

---

²²⁵ 2 kap 2§ ÅRL.

²²⁶ 4 kap 1-2§§, 5 kap 1-5§§ och 6 kap 1§ BfL.

²²⁷ Se t ex Hultmark s 157f, Johansson s 94 (jfr dock s 91f, där Johansson synes tillmäta säljarens – förmodade – vetskap avgörande betydelse) och Lindskog(SvJT) s 119.

²²⁸ Hultmark s 157f. Se även Lindskog(Festskr) s 314, som – med stor praktisk erfarenhet som grund – delar uppfattningen att (åtminstone delar av) årsredovisningen har stor inverkan på köparens ställningstaganden.

²²⁹ Jfr dock Åhman s 483ff, som synes kräva att säljaren själv lämnat uppgift om eller tillhandahållit bokföringen.

²³⁰ Sandström s 85.

förvänta sig att bolagets förmögenhetsställning på dagen för räkenskapsårets slut, var – såvitt följer av god redovisningssed – sådan den redovisats i årsredovisningen. Det faktum att bolaget därefter kan ha drabbats av betydande försämringar eller gjort omstruktureringar i egendomsmassan torde således ligga inom köparens risksfär; i vart fall kan köparen inte med hänvisning till årsredovisningen och god redovisningssed hävda att han med fog förväntade sig något annat.²³¹ En annan sak är återigen att säljarens *vetskap* om rörelseförändringar kan medföra ett köprättsligt ansvar, vilket synes ha varit fallet i det i sammanhanget ofta uppmärksammade rättsfallet NJA 1974 A 4.²³²

Det faktum att årsredovisningen skall vara upprättad i enlighet med god redovisningssed, innebär vidare inte att den i alla avseenden behöver spegla verkligheten. Begreppet ”god redovisningssed” är i sig oklart, såtillvida att det innefattar flera olika – stundtals varandra motstridiga – principer och metoder, vilka alla i sig är förenliga med god redovisningssed, om än inte med varandra.²³³ Därutöver förutsätter relationen mellan god redovisningssed och en korrekt redovisning, att nödvändiga förhållanden är kända för bolaget. Lindskog anför som exempel att en stor fordran upptagits till sitt fulla värde och gäldenären – som visar sig ha varit insolvent redan på balansdagen – går i konkurs strax efter bolagsöverlåtelsen. Gäldenärens insolvens var inte känd och kunde inte heller ha upptäckts av bolaget, varför åtgärden att uppta fordringen till sitt fulla värde inte kan anses stå i strid med redovisningsreglerna och köparen följaktligen inte – med hänvisning till brister i redovisningen – kan göra fel gällande.²³⁴ I motsats till Lindskog²³⁵ anser jag emellertid att köparen – beroende på fordringens storlek och betydelse för rörelsen – möjligen ändå kan göra fel gällande, med hänvisning till att ett bolag normalt kontrollerar huruvida dess största gäldenärer är solventa och vid tveksamheter skaffar sig betalningsgarantier.

Vid sidan av årsredovisningen – vilken, som vi sett, i sig knappast ger upphov till särskilt långtgående befogade förväntningar – torde en köpare inte utan vidare kunna förlita sig på av bolaget (eller, för den delen, säljaren) producerade ekonomiska handlingar. Prognoser, budgets och löpande räkenskaper har ansetts särskilt otillförlitliga, då de två första avser mer eller mindre välgrundade förhoppningar om framtiden och den sista ger en icke sammanställd och därför svåröverskådlig bild av bolagets finansiella ställning och resultat. Även periodbokslut – vilka inte sällan upprättas i samband med aktiebolagsöverlåtelser – bör, med hänsyn till svårigheterna

---

²³¹ Jfr dock Hultmark s 165.

²³² En åkerirörelsesäljare ”glömde” att förtälja för köparen det faktum – om vilket säljaren uppenbarligen varit medveten – att en stor del av rörelsens kunder avslutat samarbetet, varför den lämnade uppgiften om rörelsens omsättning inte var rättvisande.

²³³ Sevenius(B02) s 6. Lägg där till att köparen naturligtvis inte med fog kan förvänta sig att redovisningen speglar korrekta förhållanden, när vissa poster anmärkts på av revisorn (se Calissendorff s 554).

²³⁴ Lindskog(SvJT) s 119f. Det förhållandet att årsredovisningen enligt 2 kap 3§ ÅRL skall ge en rättvisande bild av företagets ställning och resultat torde inte förändra detta faktum (jfr Sevenius(B02) s 3).

²³⁵ Lindskog(SvJT) s 120.

med att ”göra korrekta periodiseringar under pågående räkenskapsår”, tolkas med viss försiktighet.²³⁶ I ett par skiljedomar²³⁷ synes skiljemännen fäst avgörande vikt vid huruvida de aktuella periodboksluten avvikit ”väsentligt”²³⁸ respektive ”onormalt stort”²³⁹, i förhållande till det verkliga resultatet. I båda fallen hade köparen tillhandahållits räkenskaperna *av säljaren*, utan någon garanti eller liknande utfästelse om dess riktighet. Skiljenämnderna har enligt min uppfattning – genom att hänföra sig till vad köparen med fog kan förvänta sig om exaktheten i dylika rapporter – kommit till en ändamålsenlig lösning i respektive fall. Det sagda innebär att en köpare inte – med mindre säljaren utfäst visst resultat såsom korrekt²⁴⁰ – med fog kan förvänta sig att periodbokslut och resultatrapporter till fullo speglar det faktiska förhållandet. Däremot är köparens förväntning om att det verkliga resultatet inte i mer än oväsentlig utsträckning skall avvika från periodbokslutet, en befogad sådan.²⁴¹ Vidare, även om det förefaller föga sannolikt att så skulle ske, torde köparen emellertid inte kunna grunda några befogade förväntningar på en dylik rapport, som *inte* lämnats av säljaren eller för säljarens räkning.²⁴² Naturligtvis – vilket hela tiden förtjänar att påpekas – kan säljaren bli ansvarig också för mindre avvikelser om han lämnar ett periodbokslut till köparen (eller är medveten om att ett sådant på annat sätt tillskansats köparen), som han vet är felaktigt.

5.2.2.2 Tillstånd

En rörelseköparens förväntning om att bolaget skall inneha för verksamheten nödvändiga myndighetstillstånd anses, enligt en närmast enhällig doktrin, in dubio vara befogad.²⁴³ Detta skulle innebära att säljaren står risken för att verksamheten bedrivs utan, respektive i strid med, sådana myndighetsbeslut som har liknande rörelser som adressat. Hultmark²⁴⁴ använder i sammanhanget begreppet ”rådighetsfel” för att beskriva nämnda situation, under det att Lindskog föredrar termen ”tillståndsfel”²⁴⁵. Fråga är dock endast om skillnad i terminologi, grundad i att båda författarna – enligt min mening felaktigt – inte anser rörelsen, vari ”rådighetsfelet” består, utgöra det

---

²³⁶ Hultmark s 157. Se även Skiljedom(1986) s 54f.

²³⁷ Skiljedom(1986) s 55f och Huldén s 518ff.

²³⁸ Huldén s 519.

²³⁹ Skiljedom(1986) s 55.

²⁴⁰ Vilket naturligtvis skulle göra köparens förväntning därom befogad.

²⁴¹ Det går inte att generellt uttala sig – i exempelvis procentuella termer – om hur stora avvikelser som måste accepteras, då detta torde vara beroende av vilka särskilda svårigheter som föranleds av den aktuella branschen, marknaden och rörelsen i sig (se härtill Skiljedom(1986) s 55).

²⁴² Se 18§ KöpL. Avvikelse mellan rapporten och verkligheten som grundar sig på (även väsentliga) räknefel eller andra svårigheter – t ex med att göra korrekta periodiseringar – bör i ett sådant fall inte lastas säljaren. Om rapporten däremot visar sig vara missvisande eftersom den grundats på löpande räkenskaper som inte bokförts enligt god redovisningssed, torde dock köparen kunna göra fel gällande på den grunden (se även Hultmark s 157). Märk att det då inte är i *rapporten i sig* – utan i grunden för densamma – som fel föreligger.

²⁴³ Se Hultmark 166ff, Lindskog(SvJT) s 120f, Sacklén s 822 och Åhman s 485.

²⁴⁴ Hultmark s 166.

²⁴⁵ Lindskog(SvJT) s 120.

faktiska köpobjektet och Lindskog därför anser ”tillståndsfel” vara en lämpligare term.²⁴⁶ Det är enligt min mening irrelevant hur man väljer att beskriva det faktum, att rörelsen inte bedrivs i enlighet med tillämpliga myndighetsbestämmelser, men har av tydlighetsskäl valt termen ”rådighetsfel” med hänsyn till dess förekomst i praxis.

I doktrinen har NJA 1961 s 330 tolkats så, att säljaren in dubio ansvarar för att ”pågående verksamhet bedrivs med erforderliga tillstånd”.²⁴⁷ Domskälen pekar visserligen i en sådan riktning, men det kan enligt min uppfattning inte uteslutas att domstolen låtit det faktum att säljaren uttryckligen meddelat köparen att erforderligt tillstånd var för handen påverka felbedömningen, även om detta förhållande endast behandlades i anslutning till frågan om köparens undersökning. Hur det än förhåller sig med nämnda rättsfall, fick HD i NJA 1991 s 808 återigen anledning att ta sig an frågan om säljarens ansvar för rådighetsfel. I rättsfallet – som gällde en glasskioskrörelse, för vilken nödvändigt tillstånd enligt viss livsmedelslagstiftning saknades – lade HD uppenbarligen avgörande vikt vid att säljarna haft vetskap om avsaknaden av tillstånd. Som nämnts ovan²⁴⁸, torde detta innebära att en rörelseköpare in dubio faktiskt inte med fog kan förvänta sig att ett ”målföretag [besitter] erforderliga tillstånd”.²⁴⁹ Om Kihlmans uppfattning²⁵⁰ är riktig – att säljaren ansvarar för rådighetsfel som han *bort* känna till – finns dock förmodligen knappast någon anledning till oro för presumtiva rörelseköpare, då det torde vara ytterst ovanligt att en säljare inte ens *bort* känna till att rörelsen bedrivits i avsaknad av eller i strid med nödvändiga myndighetsbeslut. Om så ändå skulle vara fallet, står köparen – såvitt kan utläsas av praxis – risken för att rörelsen möjligen inte bedrivs rättsenligt.²⁵¹

Den situationen – vilken i viss omfattning diskuterats i doktrinen – att köparen efter köpet ändrar verksamhetsinriktning och bolaget saknar för den nya verksamheten erforderliga tillstånd, torde uppenbarligen inte kunna lastas säljaren om inte särskilt avtalats därom.²⁵² På samma sätt förhåller det sig med tillstånd som är beroende av rörelsedrivaren personligen, t ex för taxi- eller alkoholserveringsrörelse.²⁵³

---

²⁴⁶ Det kan ifrågasättas om – med Hultmark och Lindskogs uppfattning – inte också termen ”tillståndsfel” är missvisande, då felet ändå belastar rörelsen och inte aktierna. Möjligen har Lindskog, p g a viss tveksamhet kring KöpL:s tillämplighet vid rådighetsfel, endast velat distansera frågan om rörelsen innehar nödvändiga tillstånd från en sådan diskussion.

²⁴⁷ Hultmark s 167f. Rättsfallet rör en mindre kaféerörelse, såld under en tid då man inte utan tillstånd tilläts bedriva ”servering av kaffe med bakverk” efter ”vanlig affärstid”, vilket dock inte hindrat säljaren från att förfara på det sättet.

²⁴⁸ Se kap Rådighetsfel.

²⁴⁹ Jfr Sevenius(B02) s 3.

²⁵⁰ Kihlman(Intro) s 82.

²⁵¹ *Op. cit.*

²⁵² 17§ st 2 p 2 KöpL torde endast i mycket liten utsträckning bli aktuell vid rörelseöverlåtelse, då den kräver att köparen kunnat förlita sig på säljarens sakkunskap och bedömning. Det är svårt – om än inte omöjligt – att tänka sig situationer där säljaren bättre än köparen är lämpad att bedöma de rättsliga effekterna av köparens nya idéer (se Hultmark s 169, som delvis har en annan utgångspunkt.).

²⁵³ Se Hultmark s 169.

5.2.3 Köp av annan egendom

Diskussionen ovan har avsett överlåtelse av aktier – såsom finansiella instrument – och rörelser. Aktiebolagsformen är av flera anledningar lämplig att nyttja vid bedrivandet av en rörelse, liksom den är en förutsättning för smidig kapitalanskaffning genom utgivande av nya andelar – vilka därefter (vilket är en viktig poäng i mitt resonemang) oberoende av den ursprungliga utgivaren (bolaget) kan omsättas om och om igen. Vi kan emellertid även tänka oss överlåtelssituationer, där ägandet som sådant av vissa skäl – varvid skattemässiga sådana framstår som mest plausibla – bolagiserats, utan att bolagsformen i sig medför någon nyttighet.²⁵⁴ I anslutning härtill har – t ex när bolagets enda tillgång är en fastighet – frågats, om KöpL:s felregler skall tillämpas eller om en ”köprättslig genomsyn” skall göras, så att felbedömningen görs på samma grunder som om egendomen överlåtits direkt.²⁵⁵ När felbedömningen enligt KöpL ställer köparens befogade förväntningar i fokus, synes frågeställningen något märklig. Vad köparen med fog kan förvänta sig att erhålla beror på *vad* som har överlåtits, snarare än *hur* överlåtelserna formellt har gjorts, liksom befogade förväntningar på beskaffenheten hos köpobjektet ej påverkas av transaktionsformen.

Egendom som överlåts *medelst* aktier, dvs där aktierna endast utgör ett smidigt sätt att genomföra äganderättskiftet, bör i felbedömningshänseende behandlas som sådan egendom i allmänhet behandlas. Detta innebär att en fastighet – som ägs av ett aktiebolag – vilken ”överlåts” genom att aktierna i bolaget byter hand, i felbedömningshänseende skall behandlas likadant som fastigheter i övrigt, men i KöpL:s kontext. Kihlman uttrycker det hela som att ”[p]raxis i anledning av felreglerna i jordabalken bör således ge 17§ st 3 KöpL innehåll, när fråga är om köp av samtliga aktier i ett bolag, vars enda tillgång är en fastighet”.²⁵⁶ En sådan ordning medför i sin tur att köparen inte har fog för att förvänta sig att fastigheten är utan sådana brister som han bort upptäcka vid en med hänsyn till omständigheterna föranledd undersökning, oaktat att KöpL inte föreskriver någon generell sk undersökningsplikt för köparen.²⁵⁷ Omvänt svarar säljaren för avvikelser i fastigheten som står i strid med köparens befogade förväntningar, exempelvis rådighetsinskränkningar.²⁵⁸ Det är med andra ord inte metoden för egendomsöverlåtelsen – transaktion av aktier – utan det faktiska köpobjektet som blir föremål för prövning och då enligt de premisser som gäller för sådana köpobjekt i allmänhet. Ett dylikt förfarande torde ställa

---

²⁵⁴ Här avses fr a de fall när bolagiseringen framstår som en ”överflödlig omgång”, t ex när bolagets enda tillgång är en fastighet och samtliga aktier i bolaget ägs av en och samma person (se Karnell s 286).

²⁵⁵ Lindskog(SvJT) s 130.

²⁵⁶ Kihlman s 196.

²⁵⁷ Jfr Leffler s 896, som påvisar viss tvekan inför frågan.

²⁵⁸ Se 4 kap 18§ JB.

farhågorna²⁵⁹ om att en säljare genom att ”sätta” rörelsen (eller annan egendom) på aktier, därigenom skulle kunna begränsa sitt ansvar för egendomens beskaffenhet.

Ett aktiebolag kan naturligtvis också inneha egendom av flera olika slag – utan att fråga är om bedrivande av rörelse – vilket ansetts²⁶⁰ komplicera resonemanget ovan. För mig förefaller det dock naturligt att felbedömningen, även i ett sådant fall, görs beroende av vad köparen med fog kunnat förvänta sig om den egendom vari fel görs gällande. Det faktum att den avvikande egendomen överlåtits tillsammans med annan – möjligen avtalsenlig – egendom ändrar inte detta förhållande. En helt annan sak är att vid överlåtelse av rörelse (se ovan), köparens förväntningar om enskild egendom in dubio bör ställas i relation till egendomens beskaffenhet i rörelsen, vid bedömningen av om de är befogade eller ej.

5.2.4 Exkurs

Min framställning är i första hand avsedd att undersöka sådana överlåtelser, där det formella köpobjektet utgörs av aktier. I anledning av att vissa författare²⁶¹ har rest frågan, skall jag trots huvudsyftet göra ett par anmärkningar angående så kallade inkråmsöverlåtelser – ett förfarande där aktiebolagets tillgångar överläts av *bolaget*. Det är uppenbarligen så att köparens förhållande till tredje man – till exempel bolagets borgenärer (dock ej dess anställda, se 6 b§ LAS) – påverkas av huruvida köparen övertar den juridiska personen eller endast bolagets tillgångar. Såväl befintliga som potentiella skulder – liksom skattefordringar, förlustavdrag och myndighetstillstånd – kvarstår normalt hos den juridiska personen oavsett hur överlåtelserna sker, vilket är något en presumtiv köpare bör beakta.²⁶² Eventuella fördelar och nackdelar med respektive förfarande skall dock inte närmare diskuteras här.

Naturligtvis får den valda dispositionen också betydelse för partsförhållandet, när köparen vid en inkråmsöverlåtelse har bolaget – inte dess aktieägare – som motpart.²⁶³ Med den utgångspunkt som diskuterats ovan – att köparens befogade förväntningar är direkt beroende av vad som utgör det reella köpobjektet – torde det faktum att köpet formellt avser aktier eller inkråm dock inte ha betydelse för felbedömningen. Om köpet de facto avser en rörelse – och inte ett visst antal disparata tillgångar – kan jag inte se någon rimlig anledning till varför bedömningen av huruvida köparens förväntningar på rörelsen varit befogade eller ej, i något avseende skulle

---

²⁵⁹ Se Karnell s 288. En sådan farhåga förutsätter visserligen också – som nämnts – att aktien i felhänseende bedöms på andra grunder än den överlåtna egendomen.

²⁶⁰ Lindskog(SvJT) s 131.

²⁶¹ Gorton(red.) s 36ff och Hultmark s 30f samt s 235ff.

²⁶² Se vidare Hultmark s 235f.

²⁶³ Hultmark s 236.

vara beroende av *hur* rörelsen överlåtits.²⁶⁴ Vad som sagts ovan om överlåtelse av rörelse medelst aktier, torde således – i tillämpliga delar – vara av intresse även vid inkråmsöverlåtelser. En annan sak är att om inkråmsöverlåtelser omfattar fast egendom vissa formkrav måste iakttas av parterna, eftersom fastigheten då – till skillnad från vid en aktiebolagsöverlåtelse – även ”på papperet” byter ägare.

Av det sagda följer också att rättsliga belastningar (se 41§ KöpL) – vilka köparen med fog kan förvänta sig inte behåller köpobjektet – avseende i rörelsen ingående tillgångar, inte nödvändigtvis skall bedömas utgöra köprättsliga fel. Det torde inte vara ovanligt att en rörelsedrivare pantsätter viss egendom och leasar annan, i syfte att hålla verksamheten tillräckligt likvid. Då tredje mans sakrätt inte belastar själva köpobjektet (rörelsen) – utan de däri ingående tillgångarna – måste vid felbedömningen prövas huruvida den medför en avvikelse utöver vad köparen får tåla. Om rörelsen däremot belastas med företagshypotek – som från den 1 januari 2009 åter ersätter det kortlivade företagsinteckningsinstitutet – vilket inkluderar all lös egendom i rörelsen (med undantag från kassa- och bankmedel, finansiella instrument avsedda för allmän omsättning och icke utmätningsbar egendom)²⁶⁵ med s k förföljelse rätt²⁶⁶ för hypoteksinnehavaren under viss tid, bör köparen in dubio kunna anföra felanspråk mot säljaren i anledning därav. I en sådan situation avser säkerheten nämligen verksamheten som sådan, snarare än de däri enskilda tillgångarna.²⁶⁷

En kritiskt lagd läsare frågar sig möjligen varför just KöpL skall tillämpas på köp av en rörelse, som inte – likt t ex aktier – lätt låter sig klassificeras som viss egendom. Om rörelsen ses som en ekonomisk enhet, vilken har ett värde i sig (som kan vara såväl högre som lägre än det sammanlagda värdet av de i rörelsen ingående enskilda tillgångarna), och som sådan enhet kan överlåtas, tvingas vi att hänföra enheten till ett visst egendomslag. Den ekonomiska enheten (rörelsen) faller inte in under definitionen av fast egendom i kap 1-2 JB – låt vara att tillgångarna i enheten däremot kan göra det – varför den, enligt den negativa bestämningen, är att klassificera som lös egendom. På köp av lös egendom tillämpas KöpL, om inte egendomen särskilt har undantagits²⁶⁸ eller ”köpeobjektets speciella karaktär”²⁶⁹ motiverar avsteg från lagen.

---

²⁶⁴ Se härtill Skiljedom(1986) s 48, vari uttalas att oaktat ”förfaringsättet har föremålet för överlåtelsern gällt inte en eller flera aktier utan en rörelse”.

²⁶⁵ Prop. 2007/08:161 s 41.

²⁶⁶ 2 kap 3§ FhL.

²⁶⁷ Prop. 2007/08:161 s 41. ”Företagshypoteket är till sin konstruktion en säkerhetsrätt som gäller i en skiftande egendoms massa”, prop. 2007/08:161 s 42.

²⁶⁸ Se om t ex tomträtt, 1§ st 3 KöpL.

²⁶⁹ Prop. 1988/89:76 s 61.

6 Avslutande diskussion

Framställningens syfte har varit att undersöka det omdebatterade säljaransvaret vid aktieöverlåtelser och då särskilt under vilka – om några – omständigheter det är begränsat. Diskussionen kring tillämplig lag bottnar till synes i en – för flera debattörer gemensam – tvådelad uppfattning; dels att KöpL ålägger en aktiesäljare utan insyn i bolaget ett alltför strängt ansvar, dels att detta ansvar beror på att aktieköparen alltid med fog kan förvänta sig vissa omständigheter rörande bolaget och dess verksamhet. Jag har emellertid i min uppsats kommit till slutsatsen, att så inte är fallet. Det är bedrägligt att instinktivt förutsätta att aktier *alltid* handlas såsom andelar i ett bolag, även om aktien som sådan kan sägas utgöra ”ett ägaranspråk till en andel av bolagets nettoförmögenhetsmassa”.

I stället bör man göra klart för sig, att en aktie kan utgöra såväl ett *självständigt köpobjekt* – vars värde är beroende av förväntningar om bolaget och dess möjligheter, snarare än bolaget i sig – som ett *sätt* att smidigt överlåta en viss egendoms massa. När föreställningen om att en aktieköpare – oaktat omständigheterna – alltid har vissa förväntningar om aktiebolaget i sig sålunda lämnats därhän, inser den uppmärksamme läsaren snabbt att den inledande frågan i anledning av felanspråk vid köp av aktie blir: Vad är det som har överlåtit? Är det reella köpobjektet de facto en aktie eller en del av en rörelse? Härvid bör – om avtalsfriheten skall vara av något värde – hänsyn i första hand tas till parternas uppfattning i frågan och inte mer eller mindre stelbenta definitioner av vad som konstituerar en rörelseöverlåtelse.²⁷⁰

När det står klart vad som har överlåtit, uppstår frågan vad köparen med fog kunde förvänta sig om köpobjektet.²⁷¹ Naturligtvis kan köparen alltid med fog förvänta sig att köpobjektet i alla hänseenden håller uttryckligen avtalad kvalitet, men även att köpobjektets beskaffenhet motsvarar den hos en adekvat jämförelsenorm. Köparen kan in dubio dock inte med fog förvänta sig att köpobjektet skall vara bättre än liknande köpobjekt eller, för den delen, besitta någon särskild egenskap. Vid aktieköp över börs – där köpobjektet regelmässigt utgörs av själva aktien – torde köparen inte med fog kunna förvänta sig annat än att aktien är ”giltig”, enär köparen inte förvärvar en andel i en rörelse utan en värdehandling (vars värde i praktiken utgörs av marknadens mer eller mindre välgrundande förväntningar om inte bara det enskilda bolaget, utan också den arena på vilket bolaget verkar). Risken att bolaget inte har upplyst marknaden om negativa händelser är en

---

²⁷⁰ Det förtjänar att påpekas att flera av de definitioner av rörelseöverlåtelser som behandlats i förevarande framställning, i princip utesluter köp av *en del* av en rörelse, om den överlåtna aktieposten – sett till kapital, röster eller både och – är för liten.

²⁷¹ Frågan är avgörande för felbedömningen (låt vara att säljarens vetskap kan få självständig betydelse), vilket medför att samtliga köparens förväntningar måste kunna prövas. Detta medför i sin tur att det inte är fruktbart att fråga huruvida en avvikelse *kan* utgöra ett fel, utan helt enkelt *om* den gör det. Några särskilda begränsningar för vad som *kan* anses som fel enligt KöpL torde således icke finnas.

faktor som avspeglas i priset för aktien, varför parterna under alla omständigheter måste anses ha slutligt reglerat sina mellanhavanden genom överlåtelsen. Även då fråga är om köp av aktier i onoterade bolag – där parterna i princip måste träffas, varför några slutsatser kring hur avtalsobjektet vanligen betecknas inte kan dras – torde förhållandena kunna vara sådana, att köparen inte med fog kan förvänta sig annat än att erhålla ”giltiga” aktier, dvs inte kunna rikta felanspråk mot säljaren med anledning av omständigheter hänförliga till rörelsen i sig.²⁷² En helt annan sak är att i onoterade bolag – till följd av den begränsade ägarkretsen och det faktum att ägarna ofta själva är anställda i bolaget – aktieägare ofta kan förväntas ha särskild insyn verksamheten, varför säljaren kan ådra sig ansvar på grund av sin *vetskap*.

Vid överlåtelser av egendom, där aktierna varit blott ett sätt att överföra förfogandet, kan köparen följaktligen med fog förvänta sig mer än att erhålla ”giltiga” aktier. Vad den förnuftige köparen kan förvänta sig beror på vad som kan anses befogat med hänsyn till den överlåtna egendomen, varvid det måste klargöras om vad som har överlåtits är en rörelse eller viss annan egendom. När fråga är om rörelseöverlåtelse – vilket i princip är huvudfrågan i samtliga framställningar vartill jag hänvisat – har vi sett att köparen in dubio med fog kan förvänta sig att bolagets räkenskaper upprättats i enlighet med god redovisningssed och att tillgångarna i rörelsen inte är sämre beskaffade än vad som kan anses *normalt i rörelsen*. Med mindre särskilt följer av avtalet, torde dock eventuella köparförväntningar i övrigt sällan vara befogade. Det – enligt vissa källor – frekventa utförandet av köparundersökningar (Due Diligence) vid företagsöverlåtelser torde därför inte bero på att det genom marknadspraxis²⁷³ utvecklats en generell ”undersökningsplikt”, utan helt enkelt vara en effekt av att köparen bär en ansevärd del av risken för att det köpta bolaget inte svarar mot hans förväntningar. Som utgångspunkt kan vi således förmodligen sluta oss till, att en genomförd Due Diligence får en ytterst begränsad effekt på riskfördelningen mellan parterna.

Avslutningsvis skall påpekas vad som antydde i framställningens inledning, nämligen att företagsöverlåtelser i stor utsträckning är föremål för omfattande kontraktshantering, under överinseende av juridiskt bevandrad expertis. De tvister som uppstår torde därför normalt röra specifika klausuler i kontraktet och ytterst sällan grundas på vad köparen – med hänvisning till någon obskyr jämförelsenorm – anser sig haft fog för att förvänta sig, varför det på goda grunder kan ifrågasättas om framställningen har något som helst praktiskt värde. Felbedömningen torde dock inte böra göras annorlunda av den anledningen att överlåtelsen reglerats av en ansevärd mängd kontraktsbestämmelser, utan även i sådana situationer vara beroende av vad köparen i anledning av avtalet haft fog för att förvänta sig.²⁷⁴ Utredningen

---

²⁷² Köparens förväntning om att bolaget inte har försatts i konkurs torde dock vara befogad (jfr NJA 1914 s 219). I annat fall vore ju aktien såsom värdehandling ”värde-lös” (se Kihlman s 194).

²⁷³ Jfr Sacklén s 832.

²⁷⁴ Detta oaktat eventuell förekomst av en s k integrationsklausul (se vidare Sjöman s 940f).

om det köprättsliga felbegreppet och säljarens vetskap som självständig felgrund, bör därför kunna vara till nytta även för praktiker. Därutöver torde den i någon mån identifierade initiala riskfördelningen – standarden in dubio – vara lämplig som utgångspunkt när överlåtelsekontraktet skall utformas, liksom i de situationer vissa förhållanden lämnats oreglerade. Det får emellertid antas att vissa påföljdsbegränsningar – t ex av typen att köparen inte kan göra fel gällande om inte avvikelsen uppgår till visst minimibelopp – som inte sällan inkorporeras i kontrakten, medför att risken för avvikelser från köparens befogade förväntningar (fel), i varierande mån ändå bärs av köparen. En sådan fråga är emellertid från själva felbedömningen fristående, varför jag i min framställning valt att lämna den därhän.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Proposition 1988/89:76

En ny köplag

Proposition 2007/08:161

Företagshypotek – en bättre säkerhet för lån till företag

Litteratur

Edenhammar, Hans; Thorell, Per

Företagens redovisning
5 uppl., Iustus Förlag, Halmstad
2005
[cit. Edenhammar/Thorell]

Gorton, Lars (red.)

Due Diligence – garantier och undersökning vid olika avtalstyper
Studentlitteratur, Lund 2002
[cit. Gorton(red.)]

Grauers, Folke

Fel i sålt skepp
Gothenburg Esselte Studium,
Göteborg 1980
[cit. Grauers(Dr)]

Hultmark, Christina

Kontraktsbrott vid köp av aktie – särskilt om fel
Juristförlaget JF, Göteborg 1992
[cit. Hultmark]

Kihlman, Jon

Fel – särskilt vid överlåtelse av lös och fast egendom
Norstedts Juridik, Stockholm 1999
[cit. Kihlman]

Kihlman, Jon

Köprätten – en introduktion
5 uppl., Norstedts Juridik,
Vällingby 2008
[cit. Kihlman(Intro)]

Lehrberg, Bert

Köprätt
2 uppl., Norstedts Juridik
Stockholm 1996
[cit. Lehrberg]

- Lehrberg, Bert *Praktisk juridisk metod*
3 uppl., Iustus Förlag,
Göteborg 1996
[cit. Lehrberg(PJM)]
- Ramberg, Jan *Köprätt*
1 uppl., Fritzes Förlag
Göteborg 1995
[cit. Ramberg]
- Ramberg, Jan; Herre, Johnny *Allmän köprätt*
2 uppl., Norstedts Juridik,
Stockholm 2002
[cit. Ramberg/Herre]
- Sandström, Torsten *Svensk aktiebolagsrätt*
1:2 uppl., Norstedts Juridik,
Stockholm 2006
[cit. Sandström]
- Periodica**
- Calissendorff, Axel *Skiljedom angående svek och återgång av avtal om överlåtelse av rörelse*
Juridisk Tidskrift 1992/93, s 547
[cit. Calissendorff]
- Grauers, Folke *Upplyningsplikt vid fel i fastighet på diskutabla grunder*
Juridisk Tidskrift 2006/07, s 890
[cit. Grauers(JT06/07)]
- Huldén, Tomas *Skiljedom om överlåtelse av rörelse*
Juridisk Tidskrift 1991/92, s 517
[cit. Huldén]
- Håstad, Torgny *Säljarens upplysningsplikt*
Juridisk Tidskrift 1992/93, s 607
[cit. Håstad(JT92/93)]
- Håstad, Torgny *Säljarens upplysningsplikt vid överlåtelse av fast egendom*
Juridisk Tidskrift 2007/08, s 44
[cit. Håstad(JT07/08)]
- Johansson, Anders *Undersökningsplikt vid aktiebolagsförvärv*
Svensk Juristtidning 1990, s 81

- [cit. Johansson]
- Karnell, Gunnar *Om värdefel vid överlåtelse av röresledrivande aktiebolag*
Festskrift till Knut Rodhe, s 271,
PA Norstedts & Söners Förlag,
Stockholm 1976
- Kersby, Sara *Due Diligence – särskilt om advokats ansvar för dess genomförande*
Juridisk Tidskrift 1997/98, s 143
[cit. Kersby]
- Lehrberg, Bert *Förutsättningssynpunkter på köplagens felbegrepp*
Svensk Juristtidning 1990, s 543
[cit. Lehrberg(SvJT)]
- Lindskog, Stefan *En avhandling om aktieöverlåtelser*
Svensk Juristtidning 1993, s 97
[cit. Lindskog(SvJT)]
- Lindskog, Stefan *Skiljedom: Innebär en avtalad rätt till prisavdrag att hävningsrätt uteslutits?*
Juridisk Tidskrift 1992/93, s 709
[cit. Lindskog(JT92/93)]
- Lindskog, Stefan *Om tolkning av balansräkningsgaranti vid aktiebolagsöverlåtelse*
Festskrift till Kurt Grönfors, s 305
Norstedts Juridik, Stockholm 1991
[cit. Lindskog(Festskr)]
- Martinson, Claes *Säljarens upplysningsplikt – en fråga om att gå över ån efter vatten?*
Juridisk Tidskrift 1992/93, s 436.
[cit. Martinson]
- Sacklén, Mats *Om felansvaret vid aktieköp*
Svensk Juristtidning 1993, s 812
[cit. Sacklén]
- Sevenius, Robert *Lars Gorton (red.), Due Diligence – garantier och undersökning vid olika avtalstyper*

- Juridisk Tidskrift 2002/03, s 463
[cit. Sevenius(JT2)]
- Sevenius, Robert *Är det rätt att göra Due Diligence?*
Balans nr 5, 2002
[cit. Sevenius(B02)]
- Sjöman, Erik *Integrationsklausuler och dispositiv rätt*
Juridisk Tidskrift 2002/03, s 935
[cit. Sjöman]
- Stockholms Handelskammarens
Skiljedomsinstitut *Skiljedom vid överlåtelse av rörelse*
Årskrift 1986, s 47
[cit. Skiljedom(1986)]
- Svernlöv, Carl *Från avtal till tillträde*
(Företagsförvärvsskolan/del 5)
Balans nr 10, 2004
[cit. Svernlöv(del 5)]
- Åhman, Ola *Betydelseprövningen vid företagsöverlåtelser*
Svensk Juristtidning 1990, s 479
[cit. Åhman]

Rättsfallsförteckning

Nytt Juridiskt Arkiv

1914 s 219

1921 s 511

1937 s 737

1961 s 330

1974 A 4

1976 s 341

1991 s 808

1993 s 436

1997 s 149

2001 s 155

2007 s 86

Hovrättsavgöranden (RH)

1994:68

Ej ännu refererade rättsfall

HovR T 10081-06